

TEM oppaat ja muut julkaisut • 14/2018

Kestävän kasvun agenda

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriö
PL 32, 00023 Valtioneuvosto
Puh. 029 516 001
www.tem.fi

TEM oppaat ja muut julkaisut 14/2018
ISSN 2342-7914 (painettu)
ISBN 978-952-327-366-5
ISSN 2342-7922 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-327-367-2

Suunnittelu ja taitto: Sissy Oy
Paino: Grano, 9/2018

Sisällys

Kestävä kasvu on Suomen hyvinvoinnin edellytys	4
Arvoisa lukija	6
Tiivistelmä	8
Tavoittelemme kestävää kasvua	12
Kasvupolitiikan toimintaympäristö muuttuu	20
Suomen talous on menestystarina	24
Visio ja vaikuttavuus	34
Kasvua tukeva toimintaympäristö	40
Osaamista, innovaatioita ja uudistumista	46
Tuemme alueiden kasvua	58
Energiamurroksen mahdollisuudet	68
Suomen tuleva EU-puheenjohtajuus	74
Liitteet	78

Kestävä kasvu on Suomen hyvinvoinnin edellytys

TEM luo kestävän kasvun mahdollisuuksia.

Suomi haluaa jatkaa pohjoismaisena hyvinvointivaltion rakenteita tarvittaessa voimakkaastikin uudistaen. Tämä edellyttää hyvää työllisyys- ja tuottavuuskehitystä. Yrittäjyys ja tehty työ luovat kasvun. Työ- ja elinkeinoministeriö haluaa edistää tavoitetta politiikkatoimillaan.

1

Käännämme työn murroksen mahdollisuudeksi.

Siksi työ- ja elinkeinopolitiikka tulee sovittaa paremmin yhteen.

2

Haluamme menestyä globaalissa kilpailussa.

Siksi uudistamme innovaatiopolitiikkaamme.

3

Haastamme kaupungit ja alueet yhteiseen kasvuun.

Siksi uudistamme aluekehittämisen ja kaupunkipolitiikan.

4

Hyödynnämme energiamurroksen.

Siksi tuemme suomalaisten energia-alan vahvuuksien kaupallista hyödyntämistä.

5

Vaikutamme EU:n kehitykseen.

Siksi nostamme puheenjohtajuuskaudellamme esiin kauppapolitiikan, entistä toimivimmat sisämarkkinat, kestävän kehityksen ja kiertotalouden ja digitalisaation.

Arvoisa lukija

Työskentelemme työ- ja elinkeinoministeriössä kansakunnan hyvinvointia edistävän talouskasvun puolesta. Kasvupolitiikkaa koskevan ajattelumme jäsentymistä haluamme viestiä Kasvun agenda -asiakirjan muodossa. Tavoitteena on pitkäjänteinen, yli hallituskausien ulottuva kasvupolitiikan hahmotus, josta virkamiesvalmistelu voi nostaa kulloiseenkin poliittiseen päätöksentekoon soveltuvia esityksiä politiikkajohdon mukaisesti säilyttäen. Haluamme samalla mahdollisimman laajasti jakaa ja kehittää yhteistä ymmärrystä talouskasvun merkityksestä, mekanismeista sekä hallinnon ja politiikan keinoista vaikuttaa siihen. Ennen kaikkea haluamme innostaa suomalaisia tavoittelemaan kestävästä talouskasvusta.

”Ennen kaikkea haluamme innostaa suomalaisia tavoittelemaan kestävästä talouskasvusta.”

Keväällä 2017 julkaistu TEM:n Kasvun agenda (versio 1.0) tunnisti 12 kasvupolitiikan kannalta keskeistä teema-aluetta. Teemojen tarkastelusta nousi yleisen tason politiikkasuosituksia. Tuo versio on edelleen relevantti taustapaperi.

Kevään jälkeen kasvupolitiikka on päätetty ottaa myös valtioneuvostotasolla eri ministeriöitä koskevan yhteisen tarkastelun kohteeksi. Niitä koskevia teemoja käsiteltiin valtioneuvoston kanslian johdolla yhdessä kansliapäälliköiden kanssa. Tässä yhteydessä agenda päätettiin nimetä Kestävän kasvun agendaksi. Kestävyystermi viestii mm. siitä, että talouskasvu on väline, ei päämäärä.

Kestävän kasvun agenda (versio 2.0) asettaa kasvupolitiikan toiminnalliset kärjet TEM-konsernin perustehtäviä silti unohtamatta. Erityisesti se haluaa vaikuttaa ministeriön tavoitteiden ja niiden toteutuksen yhdenmukaiseen suuntaamiseen. Valmisteluissa on kuultu laajasti uusia osastoja, konsernitoimijoita ja keskeisiä sidosryhmiä. Tarve kasvun tavoitteen kirkastamisen ja sen osatekijöiden yhteen kokoavalle asiakirjalle on ilmeinen.

”Talouskasvu on väline, ei päämäärä.”

Agendalta nousee myös kehittämiskohteita, joita voidaan painottaa vielä nykyisen hallituksen loppukaudella ja erityisesti seuraavan hallituksen ohjelmaa muodostettaessa. Kuten todettua, kasvun haaste on pitkävaikutteinen. Kiinnikurottavaa kasvua pohjoismaisen hyvinvointimallin kestävään rahoitukseen riittää useille tuleville sukupolville. Ministeriön tulevaisuuskatsaus nostaa seuraavan hallituksen muodostajien pohdittavaksi viisi asiakokonaisuutta, jotka liittyvät myös tässä julkaisussa esitettyihin tavoitteisiin.

Tavoitteena on, että kasvupolitiikan toiminnallistaminen jatkuu tässä esitetyin linjauksin. Asiakirja ei tarjoa valmiita vastauksia kaikkeen, mutta se antaa etenemiselle yhteiset suuntaviivat. Päivitämme prioriteetteja tavoitteiden toteutuessa ja uusien haasteiden ja ideoiden ilmaantuessa. Kestävän kasvun agenda päivitetään uuden hallituksen ohjelman mukaiseksi ensi kesänä. Versio 3.0 laaditaan kasvupolitiikan pitkäjänteisyyden varmistamiseksi.

Jari Gustafsson
Kansliapäällikkö

Tiivistelmä

Kestävä kasvu on Suomen hyvinvoinnin edellytys. Työ- ja elinkeinoministeriö luo sen mahdollisuuksia.

Suomi haluaa jatkaa pohjoismaisena hyvinvointivaltiona sen rakenteita tarvittaessa voimakkaastikin uudistaen. Tavoittelemme hyvää työllisyys- ja tuottavuuskehitystä. Tämän tavoitteen puolesta haluamme työ- ja elinkeinoministeriössä hahmottaa ja suunnata kasvua tukevia politiikkatoimia yhdessä kumppaneidemme ja sidosryhmiemme kanssa.

”Yrittäjyys ja tehty työ luovat kasvun.”

Yrittäjyys ja tehty työ luovat kasvun. Työnantaja rekrytoi vain, mikäli työllistämisen tuotto-odotukset ylittävät työllistämisen riskit ja kustannukset, työntekijän työllistymistä ohjaa samoin joukko kannustimia. Työpanoksen määrän kasvattamisen mahdollisuudet ovat kuitenkin rajalliset, jolloin tuottavuuskehitys on tärkein kasvun lähde. Tuottavuuskehitys määräytyy yrityksissä, mutta politiikkatoimilla voidaan vaikuttaa paitsi lyhyen tähtäyksen kustannustasoon, myös pitkäjänteiseen markkina- ja innovaatiovetoiseen rakennemuutokseen. Ne ovat tarpeen Suomen kilpailukyvyyn palauttamiseen verrokkimaiden tasolle.

Kasvua tukevan toimintaympäristön on oltava dynaaminen ja houkutteleva. Makrotalouden vakaus, kilpailukykyinen verotus, toimivat instituutiot, hyvä infrastruktuuri, korkea koulutustaso ja jatkuva halu oppia uutta, hyvä ja laadukas sosiaali- ja terveydenhuolto jne. ovat välttämättömiä kestävän kasvun mahdollistajia. Nämä tavoitteet ovat koko valtioneuvoston ja hallinnon muiden tasojen yhteisiä. Tarvitaan yhteistyötä. Myös työ- ja elinkeinoministeriön

hallinnonalalla on lukuisa joukko välttämättömiä perustehtäviä, joilla ylläpidetään mahdollistavaa toimintaympäristöä. Lisäksi on lukuisa joukko jo vireillä ja ”perusurallaan” olevia kasvuponnisteluja tukevia politiikkatoimia, kuten esimerkiksi kilpailu- ja energia-politiikka.

”Haluamme kääntää etenevän työn murroksen mahdollisuudeksi.”

Edellä esimerkkeinä kuvatut perustoiminnot ovat kasvun välttämättömiä edellytyksiä. Niitä on käsitelty myös Kasvun agendan versiossa 1.0. Tällä asiakirjalla nostetaan kuitenkin tekemisen kärjiksi ajankohtaisia ja huomiota vaativia toiminnallisia painopisteitä. Ne on tarkoitettu eväiksi seuraavaan hallitusohjelmaan. TEM ryhtyy kuitenkin valmistelemaan niitä soveltuvin osin välittömästi. Painopisteet suuntaavat myös uudistuneen työ- ja elinkeinoministeriön osastojen välistä yhteistyötä yhtenäiseen suuntaan.

Globalisaatio, teknologiakehitys ja monet muut kehitystrendit muuttavat yritystoiminnan ja työn lähtökohtia. Nykyiset rakenteet, instituutiot ja toimintatavat ovat kehittyneet historiallisesti erilaiseen tilanteeseen ja niitä on päivitettävä. Talouskasvussa on kyse taloudellisen arvon luomisesta. Voidakseen maksaa hyviä palkkoja ja kyetäkseen investoimaan tulevaan, toimialojen ja yritysten on uusiuduttava. Kasvun mahdollisuudet on tunnistettava ja niitä on osattava hyödyntää. Samalla työn murros etenee asteittain. Näistä syistä valmistelemme muutostrendit huomioon ottavaa elinkeinopolitiikan toimintamallia. Tavoitteena on, että kykenemme uudistamaan ja käsittelemään erilaisia ja joskus ristiriitaisiakin politiikkatavoitteita. Samoin kirkastamme ministeriömme työmarkkinanäkemyksiä. Tavoitteena on työ- ja elinkeinopolitiikan parempi yhteensovittaminen. Haluamme kääntää etenevän työn murroksen mahdollisuudeksi. Haluamme uudistaa ja kehittää sidosryhmäyhteistyötä.

Kasvutarinamme on perustunut maailmanmarkkinoiden muutoshaasteisiin vastaamiseen. Talouden uudistuminen perustuu luon- taisten ja kehitettyjen vahvuuksien ympärille. Suomella on paljon globaaleihin kysyntätrendeihin vastaavia vahvuuksia. Meillä on kokemusta ja osaamista kansainväliseen kärkeen erityisesti bio- ja mineraalitalouden, kone- ja metalliteollisuuden, kemianteollisuuden, sähkö- ja elektroniikkateollisuuden, kulkuneuvojen valmis- tuksen sekä nyt myös digitaalisen palvelutalouden aloilla. Emme aloita tyhjästä, mutta tarvitsemme lisää globaaleja, omissa ekosys- teemeissään menestyviä yrityksiä.

”Suomella on paljon globaaleihin kysyntätrendeihin vastaavia vahvuuksia.”

Suomen keskeisten toimialojen uudistamiseksi ja talouden monipuolistamiseksi päivitämme innovaatiojärjestelmäämme. Uudistamme kumppanuusmallit ja teemme kansallisia strategisia valintoja. Tavoittelemme hallinnonalarajat ylittävää innovaatiopo- litiikkaa. Julkisen rahoituksen ja sen vaikuttavuuden vahvistami- seksi lisäämme kannusteita ja riskinjakoa.

Hyödynnämme erityisesti poikkeuksellisen hyvät ja monipuoliset teknologiset lähtökohtamme digitalisaatiomurrokseen. Samalla tavoittelemme digiajan edellyttämiä parempia liiketoimintaky- vykkyyksiä. Ponnistaen investointihyödykkeiden valmistukseen keskittyneestä roolistamme tunnistamme digitalisaation vauhdit- taman globaalın kuluttajaliiketoiminnan valtavan mahdollisuuden.

Julkisten palveluiden markkinoiden avaaminen kilpailulle syn- nyttää taitavasti toteuttaen tuottavuusetuja, avaa uusia liiketoi- mintamahdollisuuksia kansalaisten palveluita samalla parantaen. Tunnistamme erityisesti sote-uudistuksen, kehittyvien terveystek- nologioiden ja terveystiedon hyödyntämisen sekä liikenteen mah- dollisuudet.

Tuemme alueiden kasvua. Maakuntauudistuksen toteutuessa otamme käyttöön kasvua tukevan toimintamallin alueilla. Edistämme kasvupalvelumarkkinoiden rakentumista ja jäsenämme kaupunkien roolia kasvun moottoreina. Lisäksi laadimme ja toteutamme poikkihallinnollisen yrittäjyysstrategian.

”Kasvun tulee olla kestävä, Suomen alueilta ponnistavaa ja globaaliin kysyntään vastaava.”

Hyödynnämme kaupallisesti myös energiamurroksen mahdollisuudet keskittyen suomalaisten vahvuuksiin.

Pienenä avotaloutena olemme riippuvaisia vapaasta maailmankaupasta. EU:sta on muodostunut Suomelle keskeinen markkina-alue, tärkeä vaikuttamiskanava ja oleellinen normittaja. Suomen tuleva EU-puheenjohtajuuskausi syksyllä 2019 tarjoaa erityisen mahdollisuuden vaikuttaa EU:n kehittämiseen tavalla, joka tukee kestävä kasvua. Kiinnitämme erityistä huomiota sisämarkkinoihin ja digitalisaatioon, EU:n kauppapoliittisen roolin kehittämiseen, mutta myös mm. Suomen kannalta mahdollisuuksia sisältävään ja globaalihaasteita ratkovaan kiertotalouteen.

Kasvu, työllisyys ja hyvinvointi voivat perustua vain jatkuvasti kehittyvään ja uudistuvaan yritystoimintaan sekä työhön ja osaaamiseen. Kasvun tulee olla kestävä, Suomen alueilta ponnistavaa ja globaaliin kysyntään vastaavaa, mm. energiamurroksen mahdollisuuksiin tarttuvaa. TEM-konserni sitoutuu johdonmukaisesti tukemaan kasvun edellytysten luomista.

Tavoittelemme kestävää kasvua

Haluamme ymmärtää kasvun syntymekanismeja sekä
asemoida hallinnon ja politiikan roolin oikein.

Suomessa tarvitaan uudenlaista kasvuajattelua ja kasvuhalua. Kasvu on väline edistää kansalaisten hyvinvointia ja kansakunnan vakautta. Kestävä kasvu perustuu sosiaalisesti, eettisesti ja ekologisesti perusteltuihin ratkaisuihin. Talouskasvun toteutumisessa työpanoksen määrä ja tuottavuuskehitys ovat avainasemassa. Yrittäjyys ja tehty työ luovat kasvun.

”Kestävä kasvu perustuu sosiaalisesti, eettisesti ja ekologisesti perusteltuihin ratkaisuihin.”

Talouskasvu syntyy arvoa kasvattamalla

Myydäkseen tavaroitaan ja palveluitaan yritysten on osattava luoda asiakkaalle arvoa, josta asiakas on valmis maksamaan. Hinta määräytyy markkinakilpailussa. Mitä enemmän asiakas kokee saavansa arvoa, sitä enemmän hän on valmis maksamaan. Yrityksen menestystä voidaan mitata kannattavuudella. Yrityksen menestyessä työntekijöille voidaan maksaa korkeampaa palkkaa ja yritykselle jää enemmän voittovaroja toimintojensa kehittämiseen sekä omistajille jaettavaksi. Kansantalouden tasolla kannattavuuden kasvu heijastuu arvonlisän eli tuottavuuden ja talouden kasvuna.

Markkinakilpailua tapahtuu useilla tasoilla – työpaikoilla, paikallisesti, maan tasolla ja maailmanmarkkinoilla. Menestyminen maailmanmarkkinoilla on Suomen kaltaisen kehittyneen avotalouden tavoite. Globaaliin kasvun eturintamaan pääseminen edellyttää mahdollisuuksien hyödyntämistä ja innovaatioita, jotka muuttavat tai kokonaan luovat uusia markkinoita. Kaikkea ei tarvitse keksiä itse, tärkeintä on hyödyntää avautuvia mahdollisuuksia.

Arvonluonnin syntymekanismit muuttuvat. On perusteltua väittää, että arvonmuodostus perustuu yhä suuremmin ihmisten toimintaan ja vuorovaikutukseen ja entistä vähemmän tavaroiden

tuotantoon ja kulutukseen. Erilaiset aineettomat tekijät kuten käyttäjäkokemus, elämyksellisyys jne. ovat entistä keskeisempiä. Aineettoman omaisuuden suojajärjestelmien hyödyntämisen ja hallitsemisen tulee olla yritysten perusosaamista.

”Digitaalisiin alustoihin sisältyy erityinen potentiaali tukea liiketoimintojen skaalautumista.”

Maailmantalouden vapautumisen myötä kansainvälinen työnjako on syventynyt. Nykyisin yritykset voivat hajauttaa jopa yksittäisiä työtehtäviä maailmanlaajuisesti – asia, joka ei ollut mahdollista vielä muutama vuosikymmen sitten. Globaaleissa liiketoiminnan arvoketjuissa menestyvät parhaiten ne, jotka pystyvät orkestroimaan (=hallitsemaan, säätämään jne.) arvoketjujen toimintaa ja kotiuttamaan itselleen merkittävän osan loppuasiakkaalle luodusta arvosta. Digitaalisiin alustoihin sisältyy erityinen potentiaali tukea liiketoimintojen skaalautumista. Digitaaliset alustat voivat olla julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä syntyneitä, yksittäisten yritysten globaaleja tai useiden yritysten yhteisiä tarpeita palvelevia liiketoiminta-alustoja.

Mitä enemmän kansantaloudessa toimii yrityksiä, jotka edellä esitettyyn kykenevät, sitä parempi kansantalouden kasvuponnisteluille. Ja mitä nopeammin ja joustavammin työvoima ja muut tuotannontekijät siirtyvät työpaikkojen vaihdon, yritysostojen tms. kautta korkeamman tuottavuuden tehtäviin, sen parempi. Esimerkiksi Suomen ainutlaatuisien tietovarantojen (mm. terveys, liikenne, avoin tiede, energia) hyödyntäminen edellyttää digitaalisen tiedon varaan rakentuvia uusia yhteistyömalleja. Mitä enemmän pystymme Suomessa kehittämään suurelle datalle rakentuvia liiketoimintamalleja, sitä varmemmin näin syntyvät ekosysteemit ovat tänne juurtuneita.

Mikä on hallinnon ja politiikan rooli kasvun synnyttämisessä?

Hahmotamme kasvua tukevalle politiikalle kaksi päätehtävää. Poliitiikalla on luotava yrityksille houkutteleva ja kilpailukykyinen toimintaympäristö kasvaa ja työllistää. Toisaalta politiikan avulla voidaan ottaa kasvun tavoitteluun myös aktiivisempi rooli. Työvoimaa, yrityksiä ja kansantaloutta voidaan avustaa, kannustaa ja tukea monin eri keinoin kasvun tavoittelussa. Osaaminen on kyvykkyyttä hyödyntää markkinamahdollisuuksia. Kuvio 1 jäsentää kasvupolitiikan huomion kohteita.

”Osaaminen on kyvykkyyttä hyödyntää markkinamahdollisuuksia.”

Makrotalouden vakaus, kilpailukykyinen verotus, toimivat instituutiot, hyvä infrastruktuuri, yleinen koulutustaso, hyvä ja laadukas sosiaali- ja terveydenhuolto jne. ovat välttämättömiä kestävän kasvun mahdollistajia. Työ- ja elinkeinoministeriöllä ei ole useinkaan näihin asioihin toimivaltaa. Tarvitaan politiikkayhteistyötä. Toimintaympäristön toimivuus edellyttää myös riittävän laajaa ja vahvaa perustaa. Tämä edellyttää mm. sellaisia keskeisiä työ- ja elinkeinoministeriön ja muiden hallinnonalojen vastuulla olevia toimintoja, joilla huolehditaan kotimaisen ja muun yritystoiminnan perusedellytyksistä. Tällaisia ovat erityisesti:

- toimiva ja mahdollistava sääntely-ympäristö, joka luo edellytyksiä yritystoiminnan käynnistämiseksi sekä insentiivejä riskinotolle ja innovaatioille;
- jatkuva ja tavoitteellinen säädöshuolto, jonka lähtökohtina ovat yritysten sääntelykustannusten keventäminen sekä sääntelytarpeen ja omaksuttujen sääntelyratkaisujen jatkuva kriittinen arviointi;

- dynaamiset ja joustavat työmarkkinat, joilla työvoiman kysyntä ja tarjonta kohtaavat ja joilla edistetään osaavan työvoiman ohjautumista kansantalouden kannalta optimaaliseen käyttöön;
- koulutusjärjestelmän ja osaamisen kehittämisen toimintamalli, joilla ylläpidetään suomalaisen työn kilpailukykyä erityisesti osaamisen ja innovaatioiden näkökulmasta;
- vienninrahoituksen järjestelmä, joka varmistaa suomalaisten vientiyritysten mahdollisuudet kilpailla yhdenvertaisesti keskeisten kilpailijamaiden yritysten kanssa;
- alue- ja elinkeinopolitiikka, joka perustuu kansantalouden kilpailukykyyn kokoavana näkökohtana;
- huoltovarmuuteen, rekisteritoimeen, aineettoman omaisuuden suojaamiseen, tuote- ja muuhun turvallisuuteen liittyvät tehtävät jne.

”Julkisten palvelujen uudistaminen on myös tärkeä talouden kehittämisen ajuri.”

Kuviossa 1 korostuukin erityisesti markkinoiden rooli toisena keskeisenä politiikkapilarina. Muuttuvaa markkinaympäristöä on ymmärrettävä. Kansainväliseen ja kotimaiseen markkinasääntelyyn voidaan vaikuttaa. Uusia markkinoita voidaan sääntelyn keinoin avata. Huolehtimalla kilpailullisuuden toteutumisesta varmistetaan parhaiten se, että tuotannontekijät siirtyvät tuottavaan käyttöön. Markkinoiden toimintaa on valvottava, jotta niiden toiminnalle asetetut tavoitteet toteutuvat.

Maailman muutosvoimat

Väestön ikääntyminen

Globalisaatio

Digitalisaatio

Kaupungistuminen

Kestävä kehitys ja energiamurroksen markkinamahdollisuudet

Makrotalouden tasapaino

Julkisen talouden tasapaino
Inflaatio
Luottoluokitukset

Markkinat

Tuote- ja palvelumarkkinat
Työmarkkinat
Rahoitusmarkkinat
Energia
Uusien markkinoiden luominen
Markkinoiden liberalisointi
Toimintahäiriöihin puuttuminen

Osaaminen

Korkeakoulut
Tiede- ja elinkeinoelämän yhteistyö
Teknologian levinneisyys
TKI-panostukset (yksityiset ja julkiset)
Ekosysteemin toimivuus
Innovaatiot ja niiden käyttöönotto
Aineeton arvonluonti ja jalostusarvon kehitys
Osaava työvoima

Mahdollistava infrastruktuuri ja muut kasvun mahdollistavat perustekijät.
Esim. tie-, energia- ja digiverkot, peruskoulu ja terveydenhoito, toimivat
instituutiot ml. TEM:n lukuisat toiminnot (KKV, Tukes, PRH, HVK, jne.)

Julkisten palvelujen uudistaminen on myös tärkeä talouden kehittämisen ajuri. Valtion, maakuntien ja kuntien rooli muuttuu yhä enemmän palvelujen tuottajasta markkinoiden toiminnan mahdollistajaksi.

Kasvupolitiikan toinen painopiste on aktiivinen kasvun ja uudistamisen tukeminen. Kuviossa 1 korostuu erityisesti laajasti ymmärrettävän osaamisen merkitys. Suomen kilpailuetuja kannattaa kehittää suhteessa kansainvälisten markkinoiden kehittymiseen. Painopiste on tällöin osaamisessa sekä innovaatioissa ja niiden kaupallisessa hyödyntämisessä.

”Koko työvoiman osaamistason kehittyminen on keskeinen kasvun avain.”

Digitalisaation, automaation ja tekoälyn leviäminen korostaa digitaalisten taitojen merkitystä sekä ymmärrystä ihmisen ja teknologian vuorovaikutuksesta. Yritysten valmiudet toimia digitaalisessa ympäristössä on ratkaisevaa uusien liiketoimintamallien ja toimintatapojen omaksumisessa. Parhaista osajista on aina pula.

Politiikkatoimin voidaan tehostaa osaamisen karttumista ja sen hyödyntämistä yrityksissä. Yritysten innovaatiokyvykkyyden tukemiseksi on parannettava johtamista ja osaamistarpeiden ennakkointia, avoimuutta ja tiedon jakamista, vuorovaikutusta ja yhteiskehittelyn malleja sekä ymmärrystä monikulttuurisuuden ja kansainvälisten osajien merkityksestä innovoinnille ja kasvulle. T&k-investointien rinnalla panostetaan myös mm. digitalisoituun tietoon, muotoiluun, koulutukseen, uusiin liiketoimintamalleihin sekä työprosessien kehittämiseen. Aineettoman arvонуonnin merkityksen kasvaessa IPR-osaamisesta tulee entistä merkityksellisempää.

Samanaikaisesti suuri osa koulutuksesta siirtyy työpaikoille. Koko työvoiman osaamistason kehittyminen on keskeinen kasvun avain. Poliitiikalla voidaan vaikuttaa myös työpanoksen määrään. Esimerkiksi kasvua tukevaa maahanmuuttoa voidaan kohdistaa kansantalouden vahvuuksia kehittäväällä tavalla, jolloin vaikkapa digiosaajia rekrytoimalla voitaisiin vahvistaa alan suomalaista osaamisperustaa.

Kasvupolitiikan toimintaympäristö muuttuu

Maailmantalous on avautunut poliittisen
kehityksen mahdollistamana.

Suomi on hyötynyt maailmantalouden vapautumiskehityksestä. Useita vuosikymmeniä kestänyt vapautumisen jakso on saavuttanut nyt ainakin jonkinasteisen epävarmuuden vaiheen, jossa arvuutellaan tulevaisuuden suuntaa. Laaja yksimieliisyys on maailmankaupan hyödyllisyydestä. Kysymys on siitä kenen ehdoilla ja millaisessa valvonnassa tämä tapahtuu. Kaikille on selvinyt, että globalisaatio synnyttää voittajia ja häviäjiä. On välttämätöntä kiinnittää enemmän huomiota kehityksen poliittisiin ja sosiaalisiin seurauksiin – kasvun kestävyYTEEN.

”On välttämätöntä kiinnittää enemmän huomiota kehityksen poliittisiin ja sosiaalisiin seurauksiin – kasvun kestävyYTEEN.”

EU:n sisämarkkinoiden merkitys on suuri

EU muodostaa kokonaisuudessaan Suomelle ja suomalaisyrityksille keskeisen toiminnallisen viitekehityksen. EU on keskeisessä roolissa markkinoiden avoimuuden ja toimivuuden takaamisessa sekä niiden edelleen kehittämässä sekä unionin sisällä (sisämarkkinat) että suhteessa kolmansiin maihin (kauppapolitiikka). EU:lla on merkittävä rooli myös Suomen ja koko Euroopan kilpailukyvyyn edistämässä. Panostukset osaamistekijöihin unionin tasolla ovat välttämättömiä Euroopan uudistumiskyvyn takaamiseksi ja eurooppalaisen arvonluonnin edistämiseksi. Suomen tulisi tavoitella vapaata ja uudistuvaa Eurooppaa. Suomen tuleva EU-puheenjohtajuuskausi syksyllä 2019 tarjoaa erityisen mahdollisuuden vaikuttaa paitsi EU:n kehittämiseen, myös laajemmin (kts. kappale 9).

Maailmantalouteen osallistuvien määrä kasvaa

Kilpailuasetelmat muuttuvat. Osaamistasojen nousu kehityksessä maissa johtaa markkinaosuuksien uudelleenjakoon. Maailmantalouden kuluttava keskiluokka kasvaa. Teollisuuden segmenteistä työvoimaintensiivisimmät keskittyvät alhaisten tuotantokustannusten ja siedettävän riskitason maihin. Teknologiset ja tuotannolliset kyvykkyydet säilyvät korkean jalostusarvon teollisen tuotannon ja myös korkean jalostusarvon palveluliiketoiminnan selkärankana. Osaamisintensiivisten palveluiden merkitys arvonlisän lähteenä kasvaa.

”Teknologinen kehitys näkyy ennen kaikkea digitalisaation liiketoimintoja murtavana voimana.”

Teknologinen kehitys näkyy ennen kaikkea digitalisaation liiketoimintoja murtavana voimana. Digitalisaatiota hyödyntävät alustaoperaattorit myyvät transaktiokustannusten alentamista ja rahastavat tästä edusta kukin omalla logiikallaan. Olemme nähneet uusien radikaalisti aiemmista poikkeavien ansaintamallien synnyn. Talouden pitkän aikavälin tuottavuusaallot ovat perustuneet uuden teknologian mahdollistamien sovellusten yleistymiseen. Joidenkin asiantuntijoiden mielestä viidennen sukupolven tietoliikenne-ratkaisut ja sen myötä IoT, tekoälysovellukset, autonomisuus ja robotiikka jne. ennakoivat seuraavaa tuottavuusaaltoa.

IEA:n mukaan globaalit energiatrendit oikeuttavat puhumaan energiamurroksesta. Yhdysvalloista on tulossa energian nettoviejä. Uusiutuvien energialähteiden hinta laskee merkittävästi (tuuli, aurinkovoima). Kiinassa on tapahtumassa energiamurros maan pyrkiessä hiilen käyttöön perustuvasta energiantuotannosta ilmaston kannalta puhtaisiin tuotantomuotoihin. Hiili jää asteittain pois käytöstä, kaasu korvaa sitä siirtymäkautena samalla kun uusiutuvien energialähteiden ja ydinenergian osuus kasvaa. Suomelle merkittävä biomassojen käyttöön perustuva energiantuotanto on nähtävä enemmän siirtymäajan siltateknologiana kuin pysyvänä ratkaisuna. Energian kokonaiskulutus kasvaa nykytasosta 30 % vuoteen 2040 mennessä. Sähköistyminen jatkuu voimakkaana.

”Kiinassa on tapahtumassa energiamurros maan pyrkiessä hiilen käyttöön perustuvasta energiantuotannosta ilmaston kannalta puhtaisiin tuotantomuotoihin.”

Muita tärkeitä talouteen vaikuttavia trendejä ovat mm. kaupungistuminen, globaali muuttoliike ja väestön ikääntyminen erityisesti Euroopassa.

Suomen talous on menestystarina

Suomen pitkän aikavälin talouskasvun haasteet
ovat edelleen työpanos ja tuottavuus.

Suomen talous on perinteisesti sopeutunut murroksissa. Viimeisen kymmenen vuoden kehitys osoittaa kuitenkin, että talouden sopeutuminen takaisin kasvu-uralle on ollut vaikeaa ja hidasta. Olemme vasta nyt reaalisesti saavuttamassa vuoden 2008 tason. Kuvio 2 kuvaa viimeisen kymmenen vuoden kasvukehitystä.

Tuottavuuden kasvu on hidastunut Suomessa korkean tuottavuuden teollisuuden osuuden supistuttua (kuvio 7). Nokia-shokki oli voimakas eikä uusia menestystekijöitä ole syntynyt korvaamaan matkapuhelinliiketoimintojen menestystä siinä mitassa, että ne olisivat riittävästi korvanneet menetettyä arvonlisää. Elektroniikkateollisuuden jalostusarvo oli vuonna 2008 yli 9 mrd. euroa, nyt sen taso on noin 3,5 mrd. euroa. Nokian esimerkki paljasti tuottavuuskehityksen laaja-alaisuuden tärkeyden. Uusia työpaikkoja on syntynyt palvelusektorille, mutta toistaiseksi niistä vain pieni osa korkean tuottavuuden palveluihin.

”Suomen talous on perinteisesti sopeutunut murroksissa.”

Miksi kymmenen vuotta ei ole riittänyt Nokia-shokin umpeen kuromiseen? Syyksi on tarjottu mm. sitä, että luovan tuhon ja uudistumisen prosessit voivat viedä jopa 10–15 vuotta (Mika Maliranta). Toisaalta Suomen taannoinen Nokia-menestys oli niin loistavaa, että sen ymmärtäminen on vieläkin jossain määrin vaikeaa (Jyrki Ali-Yrkkö). Tuudittauduimme menestykseen ja unohdimme yrityksiä muiden rakenteiden laajemman uudistumisen tärkeyden.

Tuottavuuskasvun hidastuminen ei ole kuitenkaan vain Suomen ongelma, vaan se on pidempiaikainen kehittyneitä maita koskeva ilmiö, jonka taustalla on useita tekijöitä. Tuottavuutta kasvattavien käytäntöjen leviäminen on syystä tai toisesta hidastunut. Tuottavuuden eturintamassa tuottavuuskasvu on voimakasta, mutta tuottavuuserot yritysten välillä ovat yhä suuremmat.

Huomio pitäisi kiinnittää kilpailukysymyksiin, sääntelyyn ja osamiseen. Samalla digitalisaatiokehitys on myös synnyttänyt maailmalla monopolityyppisiä rakenteita. Haaste on kansainvälinen, ei kansallinen.

Myös investointien vähäisyys voi selittää työn tuottavuuden heikkoa kehitystä. Vähäiset investoinnit voivat merkitä sitä, että investoiminen uuteen, tuottavuutta kasvattavaan teknologiaan ja osamiseen on ollut liian vähäistä. Viime aikoina onneksi tuotannolliset investoinnit ovat kasvaneet selvästi ja myös t&k&i-investoinneissa on nähtävissä pientä elpymistä – ei kuitenkaan likikään riittävästi. Poliittikkapäätelmänä on, että yritystukien painopistettä pitäisi siirtää voimakkaasti uudistumista edistäviin t&k&i-tukiin.

”Yritystukien painopistettä pitäisi siirtää uudistumista edistäviin t&k&i-tukiin.”

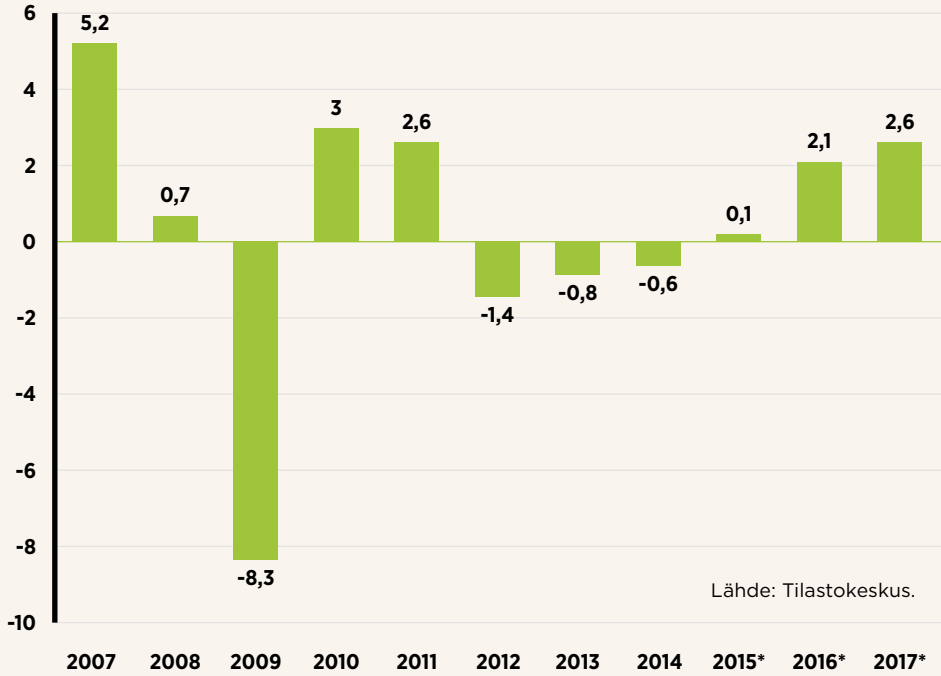
Pitkällä aikavälillä talouskasvussa on kyse miltei pelkästään tuottavuuden kasvusta. Kuitenkin työvoiman saatavuus – ennen kaikkea osaavan työvoiman saatavuus – on yksi merkittävä tekijä yrityksen päättäessä, missä se toimii. Suomessa voimakas ikärakenteen muutos korostaa työvoiman tarjonnan ja työllisyysasteen roolia (kuvio 3). Joustavien ja dynaamisten työmarkkinoiden merkitystä ei voi liikaa korostaa.

Kotimarkkinoiden tehostaminen

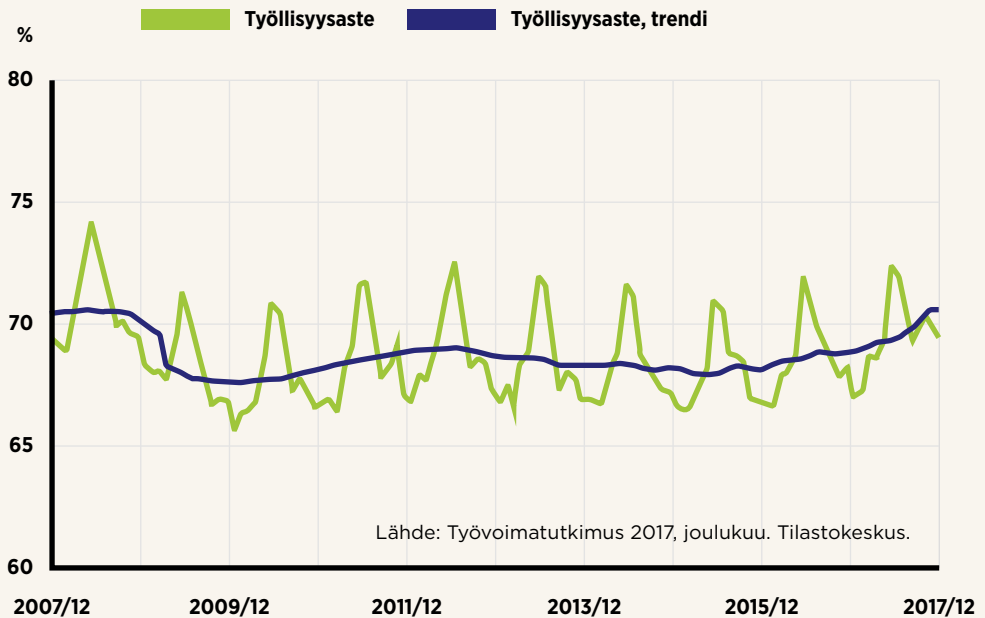
Kotimarkkinoillamme on useita rakenteellisia piirteitä, joiden kehittäminen avaisi kasvulle mahdollisuuksia. Kotimarkkinoiden tehottomuudet heijastuvat myös vientisektorille kustannusrasituksena.

Rahoitusmarkkinat ovat sangen kehittyneet ja toimivat. Ne ovat kuitenkin hyvin pankkikeskeiset eivätkä yllä yksityisten pääomamarkkinoiden osalta maailman kärkeen. Pääomamarkkinoiden

Kuvio 2. Bruttokansantuotteen volyymin vuosimuutos, prosenttia
(kuviota korjattu 3/2018).

Kuvio 3. Työllisyysaste ja työllisyysasteen trendi 12/2007-12/2017, 15-64-vuotiaat.

kehittyneisyys heijastelee talouden yleistä kehitystasoa, mutta politiikkatoimilla kehitystä voitaisiin kenties nopeuttaa. Kiinteä kytkentä kansainvälisiin pääomamarkkinoihin johtaa kilpailullisuuden kasvuun ja markkinoiden tehokkuuteen. Samalla pääomien riittävyydellä on kasvava merkitys monikansallisten alustatalouden logiikalla toimivien yritysten keskinäisessä kilpailussa – globaali menestys edellyttää usein ”järkyttävän” suuria investointeja. Omistajayritys ja omistajan kansantalous kerää viime kädessä voitot.

Tärkeää olisi niin ikään poistaa esteitä yksityisen kotimaisen ja ulkomaisen pääoman tulolta Suomeen, erityisesti pääomasijoitusrahastoihin. Säätiöt ja yleishyödylliset yhteisöt ovat ilmaisseet aikomuksensa tehdä sijoituksia suomalaisiin kasvuyrityksiin pääomasijoitusrahastojen kautta, mikäli nykyinen verotuksellinen epäkohta poistettaisiin.

”Kiinteä kytkentä kansainvälisiin pääomamarkkinoihin johtaa kilpailullisuuden kasvuun ja markkinoiden tehokkuuteen.”

Hyödykemarkkinoita vaivaa kotimarkkinoiden pienuus ja alueellinen hajanaisuus. Kaupunkikeskittymissä markkinat ovat tyypillisesti tehokkaampia kuin syrjäisillä alueilla. Hajanaisten kotimarkkinoiden tehostamista palvelisi innovaatiotoiminta, jossa tuottavuusetuja tavoiteltaisiin palveluiden tuotantoa skaalaamalla sekä kehittämällä muualla kuin tuotantopaikassa kulutettavia palveluita. Kilpailullisuuden lisäämisellä voidaan tavoitella rakenteiden muutoksia.

Energiamarkkinoita on perinteisesti kehitetty toimitusvarmuuden ja kustannustehokkuuden tavoitteita painottaen. Ympäristökysymyksiä on jouduttu sopeuttamaan näihin rakenteisiin. Kehityskaaret energiamarkkinoilla ovat pitkäaikaisia. Nykyinen markkinarakente ei palvele parhaalla mahdollisella

tavalla uuden teknologian innovatiivista käyttöönottoa. Suurten energiayritysten merkitys on suuri. Kunnalliset liikelaitokset ovat tärkeässä asemassa ja kytkeytyvät kuntien taloudenpitoon. Sähkö- ja muut energiamarkkinat toimivat toistaiseksi yksisuuntaisesti tuottajalta kuluttajalle. Sähkön osalta tuotanto ja jakeluverkko on eriytetty. Suomen kytkeytyminen pohjoismaisiin energiamarkkinoihin voisi tarjota globaalisti merkittävän kokeiluympäristön.

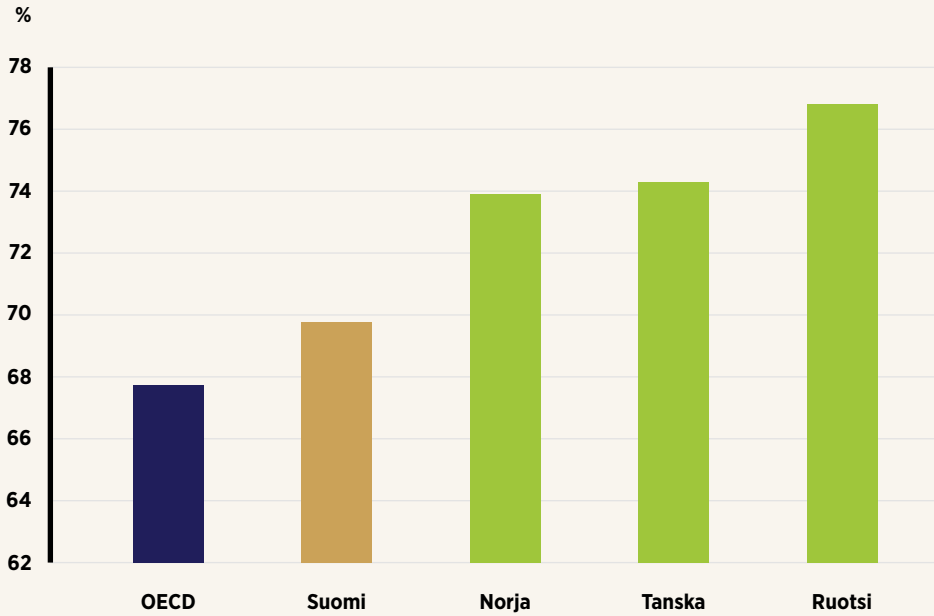
Hajanaisuus vaikuttaa myös mahdollisuuksiin tavoitella julkisten palveluiden tuotannossa skaalaetuja. Julkisen vallan dominoimia palvelutuotannon rakenteita ollaan avaamassa erityisesti sote-uudistukseen liittyen. Liikenteen alalla tapahtuu markkinamuutoksia. Myös esimerkiksi jätealalla markkinoiden kehittymisen voisi avata uusia kiertotaloutta suosivia markkinoita.

Työllisyys ja työmarkkinat vaativat erityishuomiota

Suomen voimakas ikärakenteen muutos korostaa työvoiman tarjonnan ja työllisyysasteen roolia. Työllisyysaste on kolme prosenttiyksikköä OECD-keskiarvon yläpuolella, mutta neljä prosenttiyksikköä pohjoismaisen tason alapuolella. Työllisyysasteen merkittävä nostaminen on välttämätöntä, jotta pystymme ratkaisemaan kestävyysvajeeseen liittyvät ongelmat. Arvioiden mukaan työllisyysasteen nousu yhdellä prosenttiyksiköllä laskee valtion menoja kahdella miljardilla eurolla kasvattaen samalla taloutta (ETLA). Suhteessa muihin pohjoismaihin, Suomella on kirittävää (kuviot 4 ja 5).

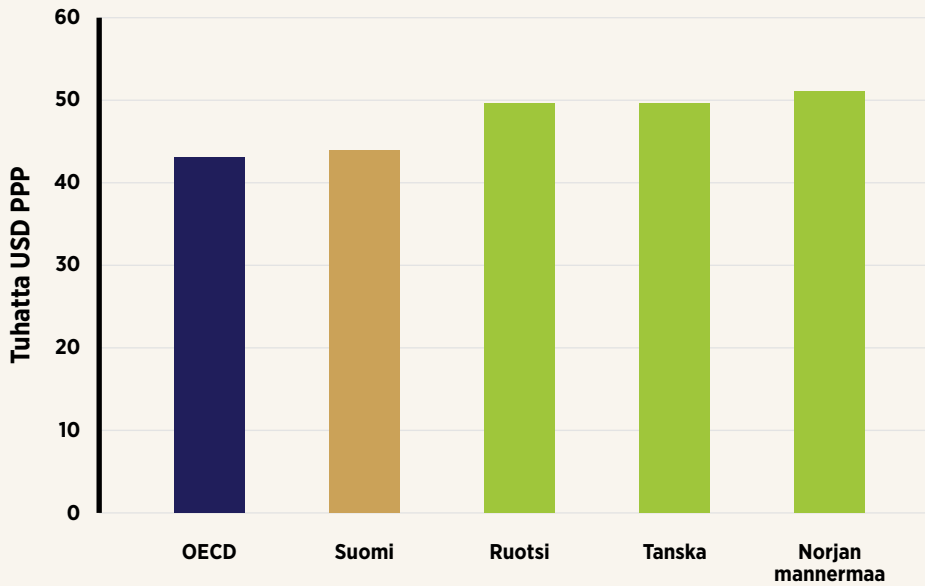
Pitkän aikavälin kasvun näkökulmasta merkittävä työmarkkinahaasteemme on rakenteellinen työttömyys, joka uhkaa muodostua kasvun rajoitteeksi ja vaikeuttaa työllisyysasteen nostamista. Rakenteellinen työttömyys on keskeinen työmarkkinoiden heikkoa toimivuutta ilmentävä tekijä. Rakenteellinen työttömyys merkitsee myös inhimillinen pääoman rapautumista, mikä vaikeuttaa yritysten osaavan työvoiman saatavuutta; esimerkiksi Talouspolitiikan

Kuvio 4. Työllisyysaste 15–64-vuotiailla (2017Q3).

Lähde: OECD Labour Force Statistics -tietokanta.

Kuvio 5. Bkt asukasta kohden (2016Q4).

Lähde: OECD Economic Outlook.

arviointineuvosto kiinnittää tähän huomiota. Lisäksi työttömyyden ja erityisesti pitkittyvän työttömyyden kustannukset saattavat rajoittaa investoimista tulevaan kasvuun ja hyvinvointiin.

Osaavan työvoiman saatavuus on jo muodostumassa kasvun esteeksi. Työperusteinen maahanmuutto paikkaa osaltaan osaamisvajeita. Esimerkiksi digitaalisten osaajien määrän kasvu edistää talouden rakenteiden muuttumista.

”Suomen talous on osaamisintensiivisessä kehitysvaiheessa.”

Tavoitteena tulee olla työmarkkinat, joilla tapahtuu kasvua tukevia positiivisia siirtymiä, tuottavuus kasvaa ja ideat leviävät. Työmarkkinoiden rakenteiden ja joustavuuden näkökulmasta työmarkkinainstituutioiden kehittyminen on tärkeää. Keskeisiä kysymyksiä ovat mm. irtisanomissuoja ja työsuhdeturva erilaisissa työsuhteissa, palkanmuodostus, neuvottelujärjestelmän rakenne, työaikojen määräytyminen, verotus, työttömyysturva ja muut sosiaalietuudet. Työmarkkinoiden toimivuuden kannalta merkittäviä asioita ovat myös asunto- ja liikennepolitiikka sekä koulutusjärjestelmä – varsinkin joustava aikuiskoulutus.

Uuden teknologian aiheuttama työn murros lisää työsuhteiden kirjoa ja muuttaa työn käsitettä. Tämä haastaa joustavoittamaan ja yksilöllistämään mm. työlainsäädäntöä sekä sosiaali- ja eläketurvaa.

Suomen menestys lepää harvojen hartioilla

Suomen elinkeinorakenne on keskittynyt. Viennin keskittyneisyys ei poikkea kuitenkaan paljoa esimerkiksi Ruotsin vastaavasta. Tanska on pohjoismainen poikkeus ja sen yritys rakenne on laajemmalla pohjalla. Talouden monipuolistamiselle on kuitenkin vahvaa tilausta. Suomen talous on osaamisintensiivisessä kehitys-

vaiheessa, jolloin kasvu perustuu ennen kaikkea kykyyn innovoida uutta asiakasarvoa tuottaen. Laatu, brändäys ja liiketoimintaosaaminen ovat kasvun lähteitä. Suomeen kaivataan lisää erilaisia ja uudentyyppisiä yrityksiä, mutta ennen kaikkea kasvuyrittäjyyttä. Naisten, maahanmuuttajien, ikääntyneiden osallistuminen yritystoimintaan kaipaa voimistamista.

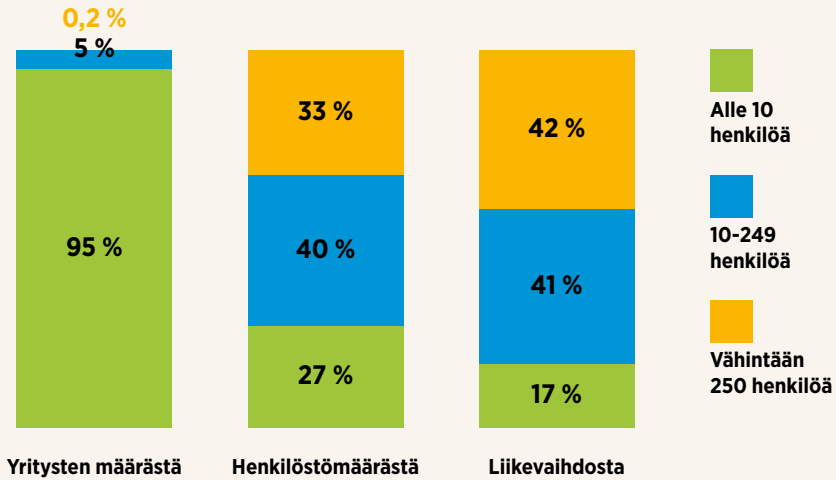
”Laatu, brändäys ja liiketoimintaosaaminen ovat kasvun lähteitä.”

Noin 0,2 % yrityksistä (noin 600) on yli 250 henkeä työllistäviä yrityksiä, 5 % (eli noin 15 000) on 10–250 hengen yrityksiä ja loput (noin 285 000) alle kymmenen hengen yrityksiä (kuvio 6). Viimeksi mainituissa henkilöstön keskiarvo on 1,1 henkeä. Suomessa onkin poikkeuksellisen paljon yksinyrittäjiä ja ensimmäisen työntekijän palkkauksen kynnyks on selkeästi olemassa. Suurissa yrityksissä on 33 % henkilöstömäärästä, keskisuurissa 40 % ja pienissä 27 %. Liikevaihdolla tarkastellen suurten osuus on 42 %, keskisuurten 41 % ja pienten 17 %. Arvonlisästä 10 suurinta yritystä tuottaa 7,6 % (ETLA).

Forbes 2000 -listalle Suomi saa 8 yritystä eli kansainvälisesti vertaillen ja asukaslukuun suhteutettuna kohtuullisesti. Suuret yritykset ovat henkeä kohden tuottavimpia. Monikansallisilla suuryrityksillä on tyypillisesti myös neuvotteluvoimaa esimerkiksi patentti- ja tekijänoikeuskiistoissa ja tätäkin kautta ne ovat kansantaloudelle merkittäviä. Suurten avainyritysten ja keskeisten toimialarakenteiden uudistuminen on kasvun elinehto. Liitteessä 1 kuvataan merkittävien toimialojemme uudistumisnäkyviä.

Suomen viime vuosien kehitysdynamiikka näyttäytyy innovaatiopolitiikan ja innovaatiojärjestelmän näkökulmista niin, että yhteistyö kansallisella tasolla on monin osin heikentynyt. Myös ymmärrys omista vahvuuksista on heikentynyt. Liitteessä 2 kuvataan innovaatiotoiminnan tilaa Suomessa.

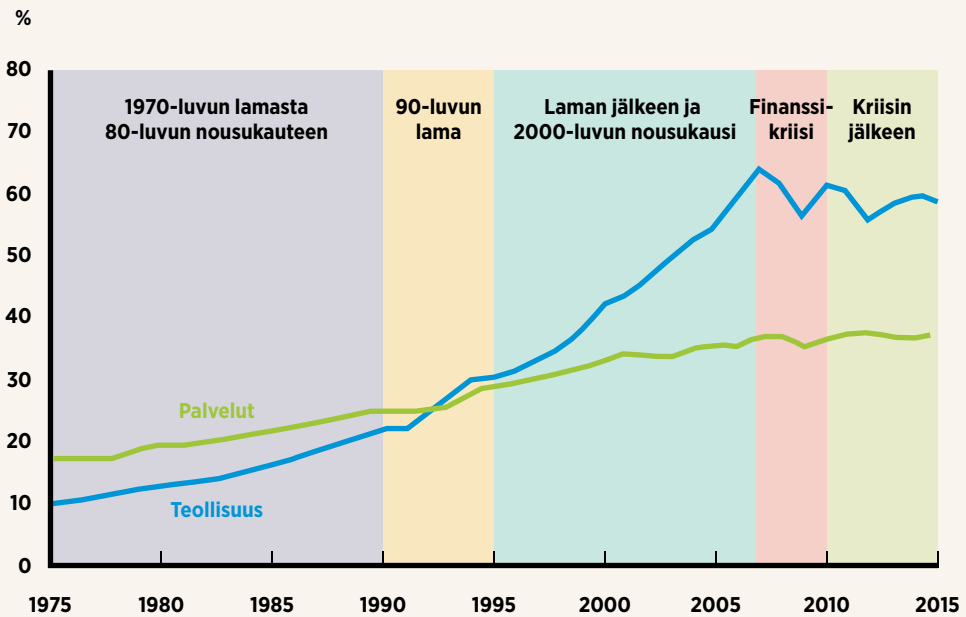
Kuvio 6. Yritykset suuruusluokittain vuonna 2015.

Lähde: Tilastokeskus, yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

Kuvion lähde: ETLA, Katsaus yritysten kasvuun ja sitä koskeviin politiikkatoimiin. No 79/2017.

Kuvio 7. Tuottavuus teollisuudessa ja palveluissa.

Huom: Arvonlisäys/työtunnit, euroa, vuoden 2010 hinnoin.

Lähde: ETLA, Katsaus yritysten kasvuun ja sitä koskeviin politiikkatoimiin. No 79/2017.

Visio ja vaikuttavuus

Taloukasvun vision tulee innostaa
ja politiikan vaikuttaa.

Kytkemällä yhteen tavoitetila, ymmärrys arvonlisän synnyn mekanismeista ja politiikan roolista sekä yhdistämällä ne toimintaympäristön ja oman talouden tuntemiseen, syntyy talouskasvun visio. Kiteytämme sen seuraavasti.

Suomi haluaa jatkaa pohjoismaisena hyvinvointivaltiona sen rakenteita tarvittaessa voimakkaastikin uudistaen. Verotuksen ja sosiaaliturvan tulee kannustaa yrittämään ja tekemään työtä. Osaamista tulee voida kerryttää vastaamaan muuttuvia vaatimuksia ja mahdollisuuksia. Työelämärakenteiden tulee muuttua elinkeinorakenteiden muutosten mukaisesti ihmisten arkea tukien. Huolto- ja kantosuhteen kehitys sekä rahoituspohjan kestävyys edellyttävät, että useamman on työskenneltävä yksityisrahoitteisella sektorilla.

”Suomi haluaa jatkaa pohjoismaisena hyvinvointivaltiona sen rakenteita tarvittaessa voimakkaastikin uudistaen.”

Suomi tavoittelee kasvua maailmanmarkkinoiden muutoksia hyödyntäen. Osallistumme aktiivisesti sääntömääräisen maailmantalouden kehittämiseen, mutta tarvittaessa ajamme intressejämme kahdenkeskisen yhteistyön keinoin. Kotimarkkinoilla markkinamyönteisyyden periaatteen korostaminen johtaa talouden suojattujen rakenteiden kansalliset edut huomioon ottavaan kriittiseen arviointiin.

Pienenä kehittyneenä avotaloutena ponnistamme olemassa olevista vahvuksistamme. Tavoittelemme maailmanluokan liiketoimintamenestystä ja osaamisen huippua vahvuusaloillamme. Tulevaisuuden tutkimuspanostuksista esimerkiksi käyvät ensimmäiset elinkeinoelämän osaamisperustan kehittämiseen tarkoitetut Suomen Akatemian rahoittamat tutkimuksen lippulaivahankkeet: Oulun yliopiston kuudennen sukupolven radio- ja verkkoteknologioihin keskittyvä osaamiskeskittymä sekä Aalto-yliopiston ja VTT:n biomateriaaliohjelma. Julkinen valta kantaa elinkeinoelä-

män voimakkaaseen (radikaaliin) uudistumiseen liittyvää riskiä. Innovaatiotoiminnassa tämä edellyttää kykyä asettaa tavoitetasoja, joita yksityinen sektori ei itse tavoittelisi.

Suomen luontaiset mineraali- ja metsäraaka-aineresurssit luovat talouteemme kestäväää pohjaa (resilienssiä) ja kilpailuetua. Suomella on vahvuuksia ja kriittistä massaa bio- ja mineraalitalouden, kone- ja metalliteollisuuden, kemianteollisuuden, sähkö- ja elektroniikkateollisuuden, kulkuneuvojen valmistuksen (mm. meriklusteri) sekä nyt myös digitaalisen palvelutalouden aloilla. Kokonaan uusia toimialoja ja liiketoimintaa tukevia rakenteita (liiketoimintaekosysteemeitä) voi syntyä näiden vahvuuksien ympärille ja niiden osaamisista ponnistaen. Veturiyritysten ja keskeisten vientialojen osalta uudistumispyrkimyksiä on mm. biotalouden (CLIC) sekä kone- ja metalliteollisuuden digitalisoitumiseen (DIMECC) aloilla. PPP-yhteistyötä kehitetään ohjelmallisesti.

”Datan hyödyntämisessä tekoäly- ja ohjelmointiosaaminen ovat nousevia kansalaistaitoja.”

Suomella on digitalisaatiomurroksessa menestymiseksi poikkeuksellisen hyvät teknologiset lähtökohdat. Vahvuudet esimerkiksi radiotekniikan, verkkotoimintojen, sensoriteknologioiden ja signaalinkäsittelyn aloilla ovat juuri niitä rakennuspuita, joista tulevaisuutta tehdään. Datan hyödyntämisessä tekoäly- ja ohjelmointiosaaminen ovat nousevia kansalaistaitoja. Kun vanhat toimialat disruptoituvat korvautuen uusilla tavoilla toimia, on osattava luoda suomalaisia globaaliratkaisuja.

Suomalainen energiavisio määritellään kunnianhimoisesti niin, että Suomi toimii omien vahvuksiensa pohjalta suunnannäyttäjänä tarjoten ratkaisuja globaaleihin ympäristö- ja energiasektorin haasteisiin, erityisesti ilmastomuutoksen torjumiseen hyödyntäen digitalisaatiota, uusia palveluita, kansalaisten osallistumista sekä

uusimman tutkimuksen tarjoamia mahdollisuuksia. Tämä edellyttää mm. energia, innovaatio- ja ulkomaankauppapolitiikan kytkentää.

Ulkomaisten investointien kautta saadaan lisää kilpailukykyä, korkeamman arvonlisän tuotantoa ja työn tuottavuutta. Kotimaiset referenssimarkkinat, monimuotoinen ja osaava työvoima, vetovoimaiset, kansainvälistä verkostoja tarjoavat ekosysteemit ja kokeilualustat sekä ennustettava, pitkäjänteinen politiikka lisäävät ulkomaisten investointien ja kansainvälisten osaajien kiinnostusta Suomeen.

”Tarvitaan koordinoitua, johdonmukaista ja eri toimijat yhteen sovittavaa politiikkaa.”

Julkisten palveluiden avaaminen markkinakilpailulle voi taitavasti toteuttaen synnyttää tuottavuusetuja ja avata uusia liiketoiminnan mahdollisuuksia kansalaisten palveluita samalla parantaen. Tällöin on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei monopolivoiman tai epäsymmetrisen markkinainformaation väärinkäyttöä pääse syntymään. Kasvun visiossa näyttäytyy vahvana sosiaali- ja terveyspalvelujen, kehittyvien terveysteknologioiden, terveystiedon hyödyntämisen ja digitalisaation mahdollisuus.

Politiikalta edellytetään pitkäjänteisyyttä

Tarvitaan koordinoitua, johdonmukaista ja eri toimijat yhteen sovittavaa politiikkaa. Erityisesti sitä tarvitaan ns. läpileikkaavien teemojen osalta. Kytkemällä yhteiset ponnistukset konkreettiseen tekemiseen saadaan asioista ymmärrettävämpiä. Tarkastelemalla esimerkiksi digitalisaatiota vaikkapa terveysalan tutkimus- ja innovaatio toiminnan kasvustrategian kautta, voidaan edistää alan yritystoiminnan kasvua, osallistua datan käyttöä koskevaan keskusteluun ja norminmuodostukseen (MyData), edistää markkinoiden kehittymistä kansallisesti ja kansainvälisesti jne.

Kasvupolitiikan tulisi olla vaikuttavaa ja etenkin julkiset määrärahanostukset tulisi kyetä suuntaamaan kasvua tukevasti. Tukipolitiikka (pääomasijoitukset, innovaatiotuki) toimii parhaiten yhdessä yksityisen sektorin kanssa ja silloinkin parhaiten yksityisen sektorin vetovastuulla. Positiivisia ulkoisvaikutuksia tavoiteltaessa politiikan instrumentteja kehitetään vastaavasti.

EU- ja kv-vaikuttamisessa painopisteet kannattaa kytkeä kasvupolitiikan tavoitteisiin ja visioon. EU-vaikuttamista tulee tarkastella yhdessä kansallisen ja muun kansainvälisen vaikuttamisen kanssa.

”Tukipolitiikka toimii parhaiten yhdessä yksityisen sektorin kanssa ja silloinkin parhaiten yksityisen sektorin vetovastuulla.”

TEM-konsernin asiantuntemuksen ydin on TEM:n ohjaamissa virastoissa, laitoksissa ja yhtiöissä. Erityinen huomio tulee kohdistaa tämän asiantuntemuksen parempaan hyödyntämiseen. Yksi konkreettinen keino tähän on hyödyntää paremmin yhteistä visiointia sekä raportointia, joka kiinnittää huomiota tilannekuvan tarkkuuteen, tavoitteiden ja keinojen yhteyden jäsentämiseen, mutta myös toimeenpanon onnistumiseen.

Julkisen vallan harjoittaman kasvupolitiikan tulisi olla samalla pitkäjänteistä. Esimerkiksi energiapolitiikassa tehdyt investointi- ja muut päätökset vaikuttavat useiden vuosikymmenten ajan. Yrityksille toimintaympäristön vakaus ja ennustettavuus ovat keskeisiä.

Politikkajohdonmukaisuudella tarkoitetaan myös sitä, että TEM-konserni huomioi kestävä kehityksen politiikkatoimissaan. TEM-konserni toteuttaa kestävä kehitystä hallituksen kestävä kehityksen toimintasuunnitelman Agenda 2030:n tavoitteiden mukaisesti. Tämä tarkoittaa mm. hiilineutraaliin talouteen siirtymistä, osaavan ja tasa-arvoisen työelämän rakentamista sekä kestävä kehityksen

ratkaisujen markkinointia maailmalla yhdessä muiden hallinnonalojen kanssa. TEM-konserni edistää yhteiskuntasitoumusten syntymistä hallinnonalallaan (liite 3).

”TEM-konserni huomioi kestävän kehityksen politiikkatoimissaan.”

Kappaleissa 5–9 kuvataan tarkemmin työ- ja elinkeinoministeriön Kestävän kasvun agendalle nyt nostettavia toiminnallisia kärkiä. Jaottelu noudattelee uutta osastojakoa, kuitenkin niin, että osastorajat ylittäviä tekemisiä tuodaan esiin. Moni teema edellyttää myös ministeriöiden välistä yhteistyötä. Toiminnallistamisen aste vaihtelee heijastellen sitä tilannetta ja valmiutta, josta asioita nyt lähdetään työstämään eteenpäin. Tarpeen mukaan agenda päivitetään. Tarkoitus kuitenkin on, että esitettyjen teemojen ympärille keskitytään ja niitä painotetaan. Se, että jotakin asiaa ei ole mainittu seuraavassa, ei siis tarkoita asian merkityksen vähättelemistä! Kärjet ovat myös yhdensuuntaisia TEM:n hallinnonalan tulevaisuuskat-
sauksen painopistevalintojen kanssa.

Kasvua tukeva toimintaympäristö

Rakennamme kasvua tukevaa toimintaympäristöä. Sen polttopisteessä ovat elinkeinopolitiikan toimintamallin jäsenys ja työmarkkinanäkemyksen kirkastaminen.

Kasvupolitiikan toteuttaminen edellyttää nykyistä parempaa elinkeino- ja työpolitiikan yhteensovittamista. Tätä tarkoitusta varten työ- ja elinkeinoministeriö selkeyttää yleistä elinkeinopolitiikkaa koskevaa toimintamallia ja kirkastaa työmarkkinanäkemyksiä. Näihin molempiin sisältyy olennaisena osana myös sidosryhmäyhteistyön ja -vuorovaikutusmallin kehittämistä. Edellä mainitut ottavat huomioon mm. seuraavassa käsitellyjä asioita.

”Osaava työvoima on Suomen tärkein kilpailutekijä.”

Markkinoiden toimivuuden ja kilpailullisuuden varmistaminen, markkinoiden kehittymisen seuraaminen ja kehitykseen vaikuttaminen, markkinoiden avaaminen ja toimintahäiriöihin puuttuminen ovat keskeisiä tekijöitä kilpailukykyisen toimintaympäristön rakentamisessa. Oman talouden rakenteiden tuntemisesta ja markkinaymmärryksen yhteensovittamisesta on hyötyä myös suomalaisten vahvuuksien kehittämisessä. Innovaatiokyvykkyyksien kehittäminen yhdessä markkinaymmärryksen lisäämisen kanssa syventää kasvupolitiikan näkemyksellisyyttä. Markkinat ovat muuttuneet muun muassa ihmisten ja tavaroiden vapaan liikkumisen sekä kaupankäyntitapojen kehittymisen myötä. Liiallista takerutumista aikaisempaan menestykseen tulisi välttää.

Suomalaista kilpailukykyä tulee tarkastella ja kehittää kokonaisvaltaisesti. Tässä yhteydessä on syytä lisätä erityisesti TEM:n ja VM:n välistä yhteistyötä.

Kilpailukyinen toimintaympäristö koostuu monista osatekijöistä ja nimenomaan suomalaiseen toimintaympäristöön soveltuvaa jäsenystä tulee jalostaa. TEM:n politiikkavastuiden osalta tärkeitä kärkeä ovat markkinoiden toimivuus ja talouden kilpailullisuus sekä työ- ja elinkeinopolitiikan yhteensovittaminen. Näiden avulla lisätään osaamiseen ja tuottavuuteen perustuvaa kasvua, työelämän laatua ja korkeaa työllisyyttä.

Suomalaisten yritysten toimintaympäristöön vaikuttaa keskeisellä tavalla EU:n sisämarkkinoiden syventämiseksi tehtävä työ, jonka tavoitteena on EU:n laajuisen tehokkaasti toimivien markkinoiden luominen Eurooppaan. Sisämarkkinoiden kehittämisen tavoitteet ovat yhdenmukaisia kansallisten tavoitteiden kanssa eli kasvun ja työllisyyden edistäminen.

Innovaatioita ja kokeilukulttuuria tukeva toimintaympäristö on edellytyksenä kestäväälle kasvulle. Lainsäädännön tulee mahdollistaa innovaatiotoiminta, mutta pitää samalla huolta työntekijöiden, kuluttajien ja ympäristön turvallisuudesta. Työ- ja elinkeinoministeriön valmisteleva sääntely on mahdollistavaa ja innovaatioystävällistä ja siten kasvupolitiikkaa tukevaa. Omassa toiminnassaan työ- ja elinkeinoministeriö varmistaa eri politiikkatoimiensa johdonmukaisuuden kestäväen kasvun agendan toteuttamiseksi.

”Kilpailukykyvertailussa Suomi on viime vuosina suoriutunut kohtalaisesti.”

Osaava työvoima on Suomen tärkein kilpailutekijä. Osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen myös tulevaisuudessa edellyttää koulutusjärjestelmältä joustavuutta, työelämälähtöisyyttä ja uudistumiskykyä sekä yrityksiltä, korkeakouluilta ja innovaatiotoimijoilta kykyä houkutella kansainvälisiä osaajia. Ollakseen alansa huippuja, on eri toimijoiden voitava houkutella maailmalta parhaat tai potentiaalisimmat osaajat sekä osattava hyödyntää Suomessa jo olevien kansainvälisten osaajien asiantuntemusta ja verkostoja nykyistä tehokkaammin.

Nykyinen ennakkointijärjestelmä on pirstaleinen eikä tue nopeaa päätöksentekoa. Tiedon kokonaisvaltaisessa haltuunotossa työ- ja elinkeinoministeriö hyödyntää digitalisaation mukanaan tuomia mahdollisuuksia ja tekoälyratkaisuja. Myös osaamisen kehittämiseen liittyvät vastuut (yhteiskunta – elinkeinoelämä – yksilö) vaativat uudelleen tarkastelua. Työ- ja elinkeinoministeriö käynnistää tällaisen tarkastelun oman toimialueensa osalta.

Työsuhteiden sääntelyn, verotuksen ja sosiaaliturvan kannalta uudet työn muodot on saatava samalle viivalle perinteisempien työnteon muotojen kanssa. Työmarkkinoiden instituutioiden on tuettava sitä, että markkinoilla voi tapahtua joustavia siirtymiä eri työmarkkina-asemien välillä joko peräkkäin tai limittäin.

”Kasvupolitiikan toteuttaminen edellyttää nykyistä parempaa elinkeino- ja työpolitiikan yhteensovittamista.”

Sääntelyn yrityksille aiheuttamat kustannukset rajoittavat yritysten keskittymistä ydinliiketoimintaansa ja heikentävät kilpailukykyä, kasvua ja työllisyyttä.

Kilpailukykyvertailussa Suomi on viime vuosina suoriutunut kohdallisesti sekä kokonaisuudessaan että sääntelytaakan osalta. On kuitenkin huomattava, että kilpailijamaissa on jatkuvasti ohjelmia sääntelytaakan keventämiseksi ja ilman riittäviä toimenpiteitä Suomen tilanne voi heikentyä. Myös suomalaiset pienet ja keski-suuret yritykset katsovat, että yrityksiin kohdistuvan sääntelyn määrä on lisääntynyt viimeisen viiden vuoden aikana. Nykyisen hallituksen toimia sääntelytaakan keventämiseksi ei voi pitää riittävinä.

Sääntelytaakkaa voidaan kontrolloida säädösvalmistelussa erilaisin menetelmin. Yksi näistä menetelmistä on ns. yksi yhdestä -periaate, mikä tarkoittaa sitä, että yrityksiin kohdistuvat välittömät sääntelykustannukset korvataan vastaavan suuruisella sääntelykustannusten vähentämisellä toisessa yhteydessä. Työ- ja elinkeinoministeriö soveltaa mainittua periaatetta ministeriössä valmisteltuihin hallituksen esityksiin.

Yksi yhdestä -periaatteen mukaisesti työ- ja elinkeinoministeriö kartoittaa tilinpäätös- ja kirjanpitolainsäädäntöön kohdistuvia muutostarpeita. Kartoitustehtävän taustalla on muun muassa

digitalisoitumisen ja sen mahdollistaman jakamis- ja alustatalouden merkitys yrittäjyyden uusille muodoille. Tavoitteena on määrittää suuntaviivoja vaalikaudelle 2019–2022.

”On tuettava sitä, että markkinoilla voi tapahtua joustavia siirtymiä.”

Standardeilla on merkittävä rooli lainsäädännön tukena useilla tuotesektoreilla. Jatkossa standardisoinnin asema myös palveluiden puolella on kasvamassa. Varmistetaan yhdessä elinkeinoelämän kanssa, että kansallinen standardisointijärjestelmä on iskukyinen. Tunnistetaan standardisointityön kärjet ja pyritään osallistamaan standardisointiin kaikki relevantit tahot, ml. kuluttajanäkökulma ja viranomaiset.

Palveluviennin merkityksen kasvaessa standardointi, IPR-osaaminen jne. ovat entistä tärkeämpiä arvon kanavoitumisen kannalta – kansallista strategiaa kehitetään yhdessä elinkeinoelämän kanssa. Oikein hyödynnettyinä IPR-järjestelmät ovat keskeinen keino em. tavoitteen saavuttamiseksi. Yritysten tueksi on oltava tarjolla laadukkaita yksityisiä ja julkisia IPR-palveluita. Sekä tuotteiden palveluistuminen että niiden digitalisoituminen lisäävät brändien merkitystä. Kun palveluinnovaatiot eivät yleensä ole patentoitavissa, liiketoiminnan suojaaminen perustuu yhä useammin liikesalaisuuksien, tekijänoikeuksien ja tavaramerkkisuojan yhdistelmiin.

Kasvun mahdollistavien perustoimintojen ylläpito kytketään paremmin kasvupolitiikan tueksi – hyödynnetään PRH:n ja TUKESin tietopohjaa sekä TEM-konsernin osaamista innovaatiopolitiikan tukena.

Osaamista, innovaatioita ja uudistumista

Politiikkakärjen yleistavoitteena on, että innovaatio- ja elinkeinopolitiikalla vastataan yhteiskunnallisiin haasteisiin.

Toteutetaan yli seuraavan hallituskauden ulottuva innovaatio- ja elinkeinopoliittinen reformi. Se määrittää keskeiset rakenteelliset, toiminnalliset ja rahoitukselliset uudistukset. Seuraavassa kuvataan politiikkakärjen yleistavoite ja ohjelman kolme temaattista kehittämiskokonaisuutta. Poliittikkakärki pohjautuu valtaosaksi OECD:n laatimaan Suomen innovaatiopolitiikan maa-arviointiin.

”Elinkeinorakenteen monipuolistuminen, osaamisperustan vahvistuminen ja yritysten kansainvälistyminen ovat välttämättömiä.”

Elinkeinorakenteen monipuolistuminen, osaamisperustan vahvistuminen ja yritysten kansainvälistyminen ovat välttämättömiä kasvun, tuottavuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Innovaatio- ja elinkeinopoliitikalla parannetaan kykyämme menestyä globaali-markkinoilla ja lisätä tuottavuutta tavalla, joka turvaa kansalaisten hyvinvoinnin ja talouden kestäväen kehityksen. Keskeistä on yrityssektorin kyky rakentaa kilpailuetuja korkean osaamisen, t&k:n ja innovaatioiden keinoin. Tässä suhteessa tilanne on Suomessa osin haasteellinen (liite 2).

Talouden globalisaatio, teknologiamurrokset ja arvonluonnin logiikan muuttuminen haastavat yritysten innovaatiotoiminnan sekä innovaatiopolitiikan välineistön (kappale 1). Globaali kilpailu edellyttää yrityksiltä panostuksia uudenlaisten osaamisten kehittämiseen, digitaalisia valmiuksia sekä parempaa markkinoiden ja asiakkaiden tarpeiden ymmärrystä.

Yhteiskunnallisiin haasteisiin liittyvillä ratkaisuilla on kasvavat globaalit markkinat, jonka kysyntään innovatiivisia suomalaisyrityksiä on kannustettava vastaamaan. Tämä edellyttää innovaatio- ja elinkeinopoliitiikan välineiden uudistamista: nykytoimet eivät kannusta riittävästi yrityksiä kehittämään uusia, radikaalejakin tuotteita ja palveluita. Poliittikkatoimilla autetaan yrityksiä kehityksen

kansainväliseen kärkeen, jotta ne voivat paremmin hyödyntää globaaleja arvoverkostoja ja niiden tarjoamia kasvumahdollisuuksia. Julkinen sektori kannustaa yrityksiä t&k- ja innovaatiotoimintaan myös sääntelyllä ja hankinnoilla.

”Tavoitteena on saada julkiset ja yksityiset toimijat yhteen etsimään ratkaisuja.”

Kehittyneet rahoitusmarkkinat ovat keskeinen osa kasvun dynamiikkaa. Julkisella rahoituksella ensisijaisesti tuetaan elinkeinoelämän ja osaamisperustan uudistumista ja vahvuuksiin erikoistumista, parannetaan rahoitus- ja pääomasijoitusmarkkinoiden toimivuutta sekä edistetään laajojen yhteistyöaloitteiden toteutusta. Valtiolla on tärkeä rooli kehittämistoimien mahdollistajana, strategisen yhteistyön rakentajana ja markkinoiden kehittäjänä (esim. sote-alat, liikenne, energia, rakentaminen).

Politiikkatoimien vaikuttavuuden vahvistaminen edellyttää vuorovaikutuksen tiivistämistä keskeisimpien kumppanipolitiikkojen kanssa TEM:ssä (energia-, työ- ja aluepolitiikat ja markkinoiden toimivuus) sekä muilla hallinnonaloilla (koulutus-, tiede-, sosiaali- ja terveys-, kauppa-, kehitys-, puolustus-, liikenne- ja viestintä- sekä ympäristöpolitiikat). Hallinnonalarajat ylittävien kehittämiskokonaisuuksien toteutus ja monenkeskinen vuorovaikutus haastavat nykyiset johtamis- ja toimintamallit, rakenteet ja osaamisen.

Uudistamme kumppanuusmallit

Yhteiskunnallisten haasteiden kääntäminen liiketoimintamahdollisuuksiksi edellyttää strategisia valintoja ja ratkaisulähtöistä politiikkaa, jossa parhaat voimavarat suunnataan kasvun kannalta lupaavimpien alojen vahvistamiseen. Ratkaisulähtöisen kumppanuustoiminnan tavoitteena on saada julkiset ja yksityiset toimijat yhteen etsimään ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin tutkimuksen ja innovoinnin keinoin. Haastelähtöinen t&k- ja innovaa-

tiotoiminta on luonteeltaan monialaista ja tarve strategisille kumppanuuksille kasvaa. Niiden luomiseen tarvitaan uusia politiikkavälineitä ja yhteistyöalustoja, joita TEM luo yhdessä hallinnonalansa organisaatioiden ja muiden ministeriöiden kanssa.

”Tarvitaan uusia politiikkavälineitä ja yhteistyöalustoja.”

TEM ottaa yhdessä kumppaniministeriöiden sekä Business Finlandin (BF) ja Suomen Akatemian (SA) kanssa käyttöön uusia toimintatapoja ja politiikkainstrumentteja (ml. rahoitusvälineet), joilla strategista, pitkäaikaista yhteistyötä vahvistetaan eri sektoreiden toimijoiden välillä. Laajemmin kyse on erilaisten osaamiskeskittymien ja kasvuekosysteemien luomisesta. Ekosysteemit ovat yritysten, koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden, kolmannen sektorin sekä hallinnon kumppanuuksiin ja keskinäiselle yhteisapelille rakentuvia, eri tavoin alueisiin kiinnittyviä kokonaisuuksia. Ekosysteemien vahvistaminen edellyttää koordinoituja toimia eri hallinnonaloilla ja -tasoilla kansallisesti ja alueilla sekä vaikuttamista EU:n säädösympäristöön ja rahoitusohjelmiin.

Kasvualueiden tunnistamiseksi TEM on valmistelemassa monenkeskistä toimintamallia, jonka avulla tunnistetaan sellaiset kasvun mahdollisuudet, joissa yhteiskunnalliset haasteet, teknologiamurrokset, globaalit markkinat ja kansalliset vahvuudet kohtaavat. Samalla luodaan kokonaiskuva Suomen vahvuuksista ja kasvun mahdollisuuksista perustuen elinkeinoelämän näkemyksiin ja eri toimijoiden ennakointityöhön. Yhden toimenpiteen kautta strategisten valintojen tekemisen haasteet eivät ratkea. Tarvitaan pitkäkestoisia, julkisia ja yksityisiä toimijoita sitouttavia mekanismeja, joilla mm. valtioneuvostotason (riittävän fokusoidut) valinnat tehdään. Valinnat ja prioriteetit tarvitsevat tuekseen päätöksentekoa tukevaa tietoperustaa, politiikkasuunnittelun vahvistamista ministeriöissä ja politiikkaoppimista kokeilujen kautta.

Elinkeinoelämä osallistuu intensiivisesti kaikkien kumppanuuk-
sien ja kasvuekosysteemien kehittämiseen. Tämä kehittämiskoko-
naisuus muodostuu seuraavista useamman vuoden kestävästä poli-
tiikkatoimista:

- Tulevaisuuden kasvumahdollisuuksien tunnistaminen ja stra-
tegiset valinnat (vastuutoimija: TEM)
- Välineet innovaatiokumppanuuksien ja -ekosysteemien edistä-
miseen, mm. kasvumoottorit, lippulaivat, YK:n innovaatiolabo-
ratorio UNTIL (TEM, BF, OKM, SA, MMM, LVM, YM)
- Kestävät, innovatiiviset hankinnat (KEINO-osaamiskeskus)
ja innovaatiomyönteisen sääntelyn kehittäminen (YM, TEM,
MMM, OM, YM, OKM, LVM)
- Innovaatioiden ja uusien ratkaisujen kehitysympäristöt (TEM,
BF, OKM, SA, muita ministeriöitä)
- Innovaatioareenat hallinnon ja elinkeinoelämän yhteistyöfoo-
rumeina: innovaatiopolitiikan vaikuttajaverkosto (TEM, BF).

Kaupungit ovat keskeisiä innovaatiopolitiikan toimijoita. Kaupunkien tulevaisuusinvestointeja, kuten liikenne-, energia- ja rakennushankkeita, on hyödynnettävä aiempaa enemmän innovaatioiden kehittämälustoina ja kokeiluympäristöinä. Suurimpien kaupunkiseutujen kasvuekosysteemien vahvistamiseksi yrityksiä, korkeakouluja ja tutkimuslaitoksia kannustetaan julkisin toimin systemaattiseen tutkimus- ja innovaatioyhteistyöhön. Alueelliset ja kansalliset strategiat ja kehittämistoimet sekä niihin sidotut voimavarat kootaan yhteen TEM:n johdolla ja yhteistyössä Business Finlandin ja kaupunkien kanssa ohjelmalliseksi kokonaisuudeksi. Tällä instrumentilla kytketään keskeisimmät kaupungit kansalliisiin t&k- ja innovaatiopoliittisiin toimiin (ks. myös kappale 7).

Kumppanuuksien, kasvukosysteemien ja laajemmin yhteistyön kehittämisen keskeiset periaatteet ovat: a) vaikuttavuuden vahvistaminen voimavarojen kokoamisen ja kumppanuuksien keinoin; b) ohjelmallisuus, joka palvelee strategisuutta, oppimista, kannustavuutta ja kansallisten tavoitteiden toteutusta; c) kilpailullisuus eli tukea annetaan vain laadukkaimpiin toimiin; d) toiminnan pitkäjänteisyys ja monenkeskisten kumppanuuksien (institutionaalinen status) ja luottamuksen vahvistaminen.

Suuren mittaluokan osaamisperustaisten kasvukosysteemien ja keskittymien synnyttäminen Suomeen edellyttää merkittävää julkista ja yksityistä panostusta – myös kansainvälistä pääomaa ja osaamista. Kehittämistoimissa tavoitellaan suuremman mittaluokan kasvukosysteemien syntymistä Suomeen (esim. kooltaan vähintään 100 miljoonaa euroa viennissä tai jalostusarvossa mitattuna, aineettomat investoinnit kymmeniä miljoonia euroja vuodessa).

”Business Finlandin strategista roolia vahvistetaan.”

Business Finlandin strategista roolia vahvistetaan eri hallinnon alojen innovaatiotoiminnan, ekosysteemikehittämisen ja kansainvälistymisen edistäjänä. BF tiivistää yhteistyötä yksityisten ja maakunnallisten toimijoiden sekä Finnveran ja UM:n kanssa yritysten t&k- ja innovaatiotoimintaa ja ulkomaankauppaa tukevan palvelukokonaisuuden kehittämiseksi.

BF:n uusi strategisempi rooli investointien edistämistyössä lisää ymmärrystä ulkomaisten investointiasiakkaiden tarpeista ja saamaan synergiaetuja kansainvälisistä osaajista. Yhteistyö alueiden kanssa investointien hankkimisessa on keskeistä.

Team Finland -toimijaverkosto ja palvelumallit tukevat kansainvälistymistä, viennin kasvua ja ulkomaisten investointien hankintaa.

Toimintaa tehostetaan nivomalla asiakaslähtöisesti yhteen innovoinnin, viennin sekä ulkomaisten investointien houkutteluun liittyvän rahoituksen ja palvelut. Palvelumallien kehittämisessä painotetaan ratkaisuja kestäväan kasvuun ja globaaleihin kehityshaasteisiin (mm. puhdas energia, veden ja ruoan riittävyys, kaupungistuminen, koulutuksen saatavuus, kriisien hallinta). Tarvitaan nykyistä kattavampi Team Finland -ulkomaanverkosto, joka avaa uusia yhteyksiä, tunnistaa markkinamahdollisuuksia ja ohjaa yrityksiä hyödyntämään kansainvälistä kysyntää.

Elinkeinopolitiikan vaikuttavuuden parantaminen edellyttää kirkaasta näkemystä politiikkasektorin kokonaisuudesta TEM:ssä. Elinkeinopolitiikkaa toteutetaan toiminnallisena kokonaisuutena, jolla on TEM-osastojen yhdensuuntaiset tavoitteet ja kehittämissinjaukset sekä jaettu käsitys keskeisistä politiikkatoimista ja niiden toteutuksesta.

”Yhteinen tavoite on uusiutuvan energian teknologioiden kehittämisen tukeminen.”

TEM-osastojen yhteistyötä tiivistetään ja työnjakoa selkeytetään uusiutuvan energian käyttöön ja kehittämiseen liittyen. Yhteinen tavoite on uusiutuvan energian teknologioiden kehittämisen tukeminen sekä yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaavien innovaatioiden tuottaminen.

T&k- ja innovaatiotoiminnan rinnalla huomiota kiinnitetään sääntelyyn ja hankintoihin sekä markkinoiden ja kilpailun neutraliteettikysymyksiin (mm. tuotantomallien, ideoiden ja teknologioiden välinen vapaa kilpailu ja valikoitumisprosessi). TEM edistää kestäväan kehityksen ratkaisuja tuottavien yritysten pääsyä kehittyville markkinoille kansainvälisten järjestöjen ja rahoituksen kautta. Kehittämistoimet näissä kysymyksissä edellyttävät yhteistyön tiivistämistä TEM-osastojen välillä sekä Kilpailu- ja kuluttajaviraston kanssa.

Osastot tiivistävät vuorovaikutusta ja tekevät konkreettista yhteistyötä, jotta kasvupalveluun ja yritysrahoitukseen liittyvissä politiikkatoimissa aiempaa paremmin yhdistyy osaamisperustan ja innovatiivisuuden vahvistaminen sekä alueiden omista vahvuuksista lähtevä talouden kehittäminen.

”Asemoidaan tutkimus- ja innovaatiopolitiikka kansallisen kasvustrategian keskiöön.”

Hallinnonalarajat ylittävää innovaatiopolitiikkaa

Asemoidaan tutkimus- ja innovaatiopolitiikka kansallisen kasvustrategian keskiöön, keskeiseksi osaksi talouspolitiikkaa ja laajempaa yhteiskunnallista kehittämistä. Esimerkiksi osaamisperustan, kumppanuuksien ja kasvuekosysteemien jatkuva, monenkeskinen kehittäminen tarvitsee tuekseen uusia toimintamuotoja. Valtioneuvoston kokonaisvaltaista ”a-whole-of-government”-lähestymistapaa ja politiikkakoordinaatiota vahvistetaan perustamalla *’Kasvun ja osaamisen neuvosto’* (KON), esimerkiksi uudistamalla TIN, jolla olisi kansallinen linjausvastuu ja riippumattomuuden mahdollistavat voimavarat.

Yksi keskeisistä tehtävistä on laatia yli hallituskauden ulottuva strategia, jossa tutkimus ja innovaatio-toiminta ovat talouden ja hyvinvoinnin kehittämisstrategian ytimessä. Tämä olisi valtioneuvostotason läpäisevä yhteiskuntapoliittisen kehittämisen tulokulma.

KON tarjoaa edellytykset hallinnonalarajat ylittävien kehittämiskokonaisuuksien hallinnalle ja edistää avoimuutta, luottamusta, yhteistä tahtotilaa ja laajaa sitoutumista toimien pohjaksi. KON:n ja talousneuvoston välinen tiivis vuorovaikutus on oleellista.

Innovaatiotoiminnan edistäminen kuuluu kaikille hallinnonaloille. Joissain ministeriöissä t&k- ja innovaatiotoiminta on keskeinen politiikka-alue, toisissa taas vähäisempi. Oleellista kuitenkin on, että kaikki keskeiset ministeriöt ovat mukana KON:ssa. Näin voi-

daan laajapohjaisesti jäsentää innovaatiopolitiikan suuntia, rakentaa kumppanuuksia sekä kehittää keinoja hallinnonalarajojen madaltamiseen.

Lisäämmme kannusteita ja riskinjakoa

Pitkäjänteinen, ennakoitavissa oleva rahoituskehitys (ml. rahoituksen jakoperusteet) on ensisijaista mm. laadukkaan t&k- ja innovaatiotoiminnan, julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksien syventämisen sekä kansainvälisesti vetovoimaisten kasvukosysteemien ja osaamiskeskittymien rakentamisen kannalta. Yritysrahoituksen painopistettä siirretään uudistumista vauhdittaviin tukiin. Toimivat rahoitusmarkkinat ja rahoituksen saatavuus ovat avainasemassa yrityksen kehitykselle ja kasvulle sen elinkaaren eri vaiheissa.

T&k-rahoitus

T&k-rahoituksessa on panosten volyymin ja ohjaamisen ohella kiinnitettävä huomiota vaikuttavuuteen. TEM ja BF edistävät yhdessä OKM:n, Suomen Akatemian ja keskeisten sektoritutkimusministeriöiden kanssa t&k-tulosten käytäntöön siirtämistä ja kaupallistamista. Uusien vahvuuksien ja kilpailuetujen luominen edellyttää, että korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten t&k-tuloksia hyödynnetään taloudessa ja yhteiskunnassa aiempaa intensiivisemmin. Korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa vakiinnutetaan tätä palvelevat kannustimet (ohjaus, rahoitus, IPR) ja luodaan toimivat tiedon ja osaamisen siirtomekanismit.

Lisärahoitusta osoitetaan soveltavan tutkimuksen ja kehittämistoiminnan puutteisiin vastaamiseksi. Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitusta uudistetaan siten, että kyseisellä rahoituksella voidaan vastata suoraan elinkeinoelämän ja yhteiskunnan tarpeisiin.

Otetaan käyttöön uusia rahoitusmalleja, jotka kohdentuvat yhteistyöhön, toiminnan laatuun ja vaikuttavuuteen sekä ylipäättään siihen, että tietoa hyödynnetään intensiivisesti mm. uusia liiketoimintamahdollisuuksia avaten ja kansalaisten hyvinvointia tukien.

”Tavoitteena on, että vuonna 2023 julkisen t&k-rahoituksen bkt-osuus on 1,0 %.”

T&k:n valtionrahoituksen lisäämisessä tulisi sitoutua ensi hallituskauden loppuun ulottuvaan ”Kasvu, osaaminen ja t&k” -rahoitusohjelmaan. Tavoitteena on, että vuonna 2023 julkisen t&k-rahoituksen bkt-osuus on 1,0 % (nyt 0,8 %) ja Suomen t&k-intensiteetti 3,3 % (nyt 2,7 %). Valtion budjettirahoituksessa tämä tarkoittaa noin 180 miljoonan euron lisäystä vuotta kohti. Rahoitusohjelma perusteluineen on linjassa OECD:n innovaatiopolitiikan maa-arvioinnin (2017) suositusten ja TIN:n Visio2030:n kanssa. Vuonna 2023 arvioidaan ohjelman vaikutuksia ja tehdään lisätarkistukset rahoitukseen vuoteen 2030.

Yritysrahoitus

Yritysrahoituksessa valtion rooli on täydentää markkinoita ja paikata markkinapuutteita. Julkinen rahoitus on perusteltua erityisesti aloittaville ja kasvua tavoitteleville yrityksille sekä riskipitoisille, mutta rahoituskelpoisille hankkeille. Lisäksi vienninrahoituksessa tarvitaan julkista rahoitusjärjestelmää. TEM huolehtii, että viennin ja kasvun edistämiseksi julkinen vienninrahoitusjärjestelmä on kansainvälisesti kilpailukykyinen.

Vientiyritysten toimintaan liittyvien myönteisten taloudellisten vaikutusten lisäksi myös alihankintaverkoston kautta tulee arvonn lisää ja kasvua Suomeen. Vienninrahoituksen valtuuksien ja toiminnan puskurivarojen on oltava riittävät. TEM selvittää, miten nykyistä varainhankintaa ja suojauksen järjestämistä voidaan tehostaa. Myös EIB-ryhmän ja muiden rahoittajien roolia ja

kykyä riskinjakoon vienninrahoitusjärjestelyissä selvitetään. TEM varmistaa vienninrahoitusinstrumenttien toimivuuden ja soveltuvuuden, myös pk-yritysten tarpeisiin.

TEM vaikuttaa kansainväliseen sääntelyyn, jotta eri maiden järjestelmien erot kapenisivat ja markkinaolosuhteet esimerkiksi koronamääräytymisessä olisivat lähellä yksityistä rahoitussektoria. TEM seuraa uuden finanssiteknologian kehitystä ja arvioi sen vaikutusta rahoitusmarkkinoihin ja valtion erityisrahoitusyhtiöiden toimintaan.

”Julkisen riskirahan määrä venture-rahastoissa on verrattain suuri Suomessa.”

Julkisen riskirahan määrä venture-rahastoissa on verrattain suuri Suomessa. Tavoitteena on, että yksityisen pääoman ja toimijoiden määrä Suomen pääomasijoitusmarkkinoilla kasvaa. Tämä edellyttää rahastokentän ja sijoittajakunnan monipuolistumista ja kansainvälistymistä sekä rahastojen ja sijoituskierrosten koon kasvattamista yksityisin pääomin. Markkinatilanteen salliessa on oltava valmius kaventaa valtion roolia sijoittajana. TEM määrittää valtion pääomasijoitustoiminnan roolin, fokuksen ja keinot ottaen huomioon markkinoiden nykytilan ja kehityksen. TEM purkaa VM:n kanssa esteitä yksityisen pääoman kanavoitumiseksi pääomasijoitusmarkkinoille.

Säätiöiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen pääomarahastosijoitukset vahvistavat osaltaan suomalaista omistajuutta. Pörssin, First North -markkinapaikan ja pääomasijoitusrahastojen ohella tärkeä omistajajoukko ovat bisnesenkelit. TEM selvittää yhteistyössä VM:n kanssa olisiko Suomessa usean kehittyneen pääomasijoitusmarkkinan tapaan perusteltua ottaa käyttöön verokannusteita yksityisen pääoman lisäämiseksi markkinoille sen sijaan, että politiikan lähtökohtana on ollut valtion sijoitustoiminta.

Eurooppalaisia ja kansainvälisiä rahoitusinstrumentteja on hyödynnettävä entistä tehokkaammin. TEM edistää välittäjäpankkien tai rahastojen kautta tapahtuvaa yritysrahoitustarjontaa sen rinnalla, että valtion erityisrahoitusyhtiöt tarjoavat rahoitusta suoraan yrityksille. TEM edistää uusien ja vaihtoehtoisten rahoitusvälineiden markkinoiden kehittymistä ja niiden tuntemusta kuin myös kotimaisen ja ulkomaisen yksityisen pääoman ja rahoituksen tarjontaa. TEM selvittää digitaalisen tekoälyratkaisuun perustuvan rahoitusneuvontapalvelun luomista yrityksille.

”Eurooppalaisia ja kansainvälisiä rahoitusinstrumentteja on hyödynnettävä entistä tehokkaammin.”

Yritystukien vaikuttavuuden parantaminen

Työ- ja elinkeinoministeriön tehtävänä on kehittää kansallista yritystukijärjestelmää kasvua tukevaksi sekä yhteiskunnallisia tavoitteita kuten energia- ja ilmastostrategiaa, huoltovarmuutta ja eri-arvoistumisen ehkäisemistä edistävään suuntaan. Tukipolitiikan tulee kehittyä toimintaympäristön muuttuessa. Esimerkiksi veroista sekä maa- ja metsätalouden tuissa ei juuri ole uudistumiseen kannustavia elementtejä. Myös Euroopan komissio on vuosi-raportissaan 2018 kiinnittänyt huomiota siihen, että Suomen tukipolitiikkaa tulisi suunnata uudelleen enemmän uudistumiseen. Tukien vaikuttavuuden parantamiseksi käynnistetään koeasetelmiin perustuvia arviointeja.

Tuemme alueiden kasvua

Otamme käyttöön kasvua tukevan
toimintamallin alueilla.

Politiikkakärjen yleisenä tavoitteena on tukea kasvupolitiikan tavoitteiden toteutumista alueilla ottamalla maakuntauudistuksen yhteydessä käyttöön kestävää kasvua ja alueiden elinvoimaisuutta tukeva toimintamalli sekä selkeyttämällä valtion kasvupoliittista roolia alueilla. Keskeisiä politiikka-alueita ovat lisäksi aluekehittäminen ja koheesiopolitiikka.

”Valtion roolina on edelleen huolehtia oikeudenmukaisuudesta ja hyvinvointierojen tasoittamisesta.”

Maakuntauudistus muuttaa alueiden ja valtion ohjaussuhteita merkittävästi. Sen myötä maakuntien liittojen tehtävät sekä pääosa ELY-keskusten ja TE-toimistojen tehtävistä siirtyvät vuoden 2021 alusta uusien maakuntien järjestämisvastuulle. Valtion roolina on edelleen huolehtia oikeudenmukaisuudesta ja hyvinvointierojen tasoittamisesta. Valtio määrittää myös tulevaisuudessa aluekehittämisen ja alueiden käytön suuret linjat, antaa toiminnan puitteet ja valvoo lakien noudattamista. Aluekehittämisen valtakunnalliset painopisteet ovat uudistumisella kasvua, elinvoimaa alueiden verkostoitumisesta ja hyvinvointia kumppanuuksilla.

Aluekehittäminen on ministeriöiden, maakuntien, kuntien ja muiden toimijoiden vuorovaikutukseen perustuvaa laaja-alaista ja monitasoista toimintaa, joka pyrkii edistämään hyvinvointia maan eri alueilla. Eri hallinnonalojen ja maakuntien tavoitteita ja toimia tarkastellaan kokonaisuutena sekä valtakunnallisesta että alueiden näkökulmasta. Uusi aluekehitysjärjestelmä perustuu luottamukseen ja vuoropuheluun maakuntien ja ministeriöiden välillä. Vuosittaisten valtion ja maakuntien välisten aluekehityskeskustelujen valmistelu, kunkin maakunnan aluekehityksen tilannekuva ja keskustelujen pohjalta tehtävät kehittämisohjelmat perustuvat vuoropuheluun, jossa on pyrkimys saavuttaa jaettu ymmärrys tarvittavista toimenpiteistä ja varmistaa valtakunnallisesti ja maakunnallisesti yhdensuuntaiset tavoitteet ja tavoitteiden toteutus.

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan palvelujen ohjaus alueilla muuttuu valtion virastojen tulosohtausmallista tiedolla johtamiseksi, rahalla ohjaukseksi ja sopimuksiin perustuvaksi – sääntöohjauksen lisäksi. Ministeriön rooli aluepolitiikan toiminnan ohjaajasta muuttuu aikaisempaa enemmän verkostojen rakentajaksi, kansainvälisten yhteyksien ja markkinoiden mahdollisuuksien edistäjäksi, fasilitoijaksi.

”Uusi aluekehitysjärjestelmä perustuu luottamukseen ja vuoropuheluun maakuntien ja ministeriöiden välillä.”

Maakunnallisia ja kansallisia aluekehittämisen tavoitteita toteutetaan myös EU:n rakennerahastoilla. Nykyisen 2014–2020-ohjelma-kauden toteutuksessa ja seuraavalla 2021–2027-kaudella painottuu kestävä kasvun edistäminen. Ohjelmavalmistelu tehdään yhteistyössä maakuntien ja muiden kumppanien kanssa 2019–2020.

Kasvupalvelut

ELY-keskusten ja TE-toimistojen työnhakijoille, työnantajille ja yrityksille tarjoamat palvelut siirtyvät kasvupalveluiksi uusiin maakuntiin vuoden 2021 alussa. Maakunnilla on paljon harkintavaltaa siinä, millaisia palvelurakenteita ja tuottamistapoja kasvupalveluissa sovelletaan. Kasvupalvelulla maakunnat edistävät uuden yritystoiminnan syntyä, yritysten kasvua, uudistumista ja kansainvälistymistä sekä vastaavat työmarkkinoiden tarpeisiin erityisesti osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi.

Kasvupalveluja järjestetään ja tuotetaan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti. Valtakunnallisten kasvupalvelujen järjestäjinä ja tuottajina TEM-hallinnossa ovat Business Finland, Finnvera ja Tesi. Maakunnat järjestävät kasvupalvelut alueillaan. Kasvupalveluissa järjestämis- ja tuottamistehtävät erotetaan toisistaan. Maakunta

hoitaa itse viranomaistehtävät sekä mm. palvelujen saatavuuteen, laatuun ja vaikuttavuuteen liittyvät tehtävät sekä palvelujen rahoitusta ja tuottamistapaa koskevat ratkaisut. Tuottamistehtävät koskevat varsinaista palvelu- ja asiakastyötä. Ministeriön tehtävänä korostuu erityisesti kilpailuneutraliteetin valvonta ja kilpailullisuuden edistäminen sekä palvelutuotannon ja -tuottajien ohjaus ja toiminnan laadun varmistus. Tärkeää on myös varmistaa julkisen ja yksityisen tuotannon tehokkuuden ja kustannusvaikuttavuuden läpinäkyvyys.

”Ministeriön rooli muuttuu verkostojen rakentajaksi, kansainvälisten yhteyksien ja markkinoiden mahdollisuuksien edistäjäksi.”

Uudistamisen keskiössä on yritysten tarpeiden, työpaikkojen ja osaavan työvoiman tehokas kohtaanto. Osaavan työvoiman saatavuuden, osaamisen kehittämisen ja elinikäisen oppimisen turvaaminen on keskeistä yritysten kasvulle ja kilpailukyvyille sekä alueiden elinvoimaisuudelle. Hyvä vuorovaikutus opetushallinnon toimenpiteiden ja maakuntien kasvupalvelujen välillä on erityisen tärkeä. Yrityslähtöiset osaavan työvoiman saatavuutta tukevat koulutustoimet erityisesti ICT-alalla ja muilla osaajapula-aloilla, muuntokoulutus sekä ammatillisen koulutuksen jatko- ja täydennuskoulutus ovat keinoja, joilla vastataan nopeasti osaavan työvoiman saatavuusongelmiin. SIB-mallin kokeilu ja hyödyntäminen, pätevyitymisväylät maahanmuuttajille ja työvoiman alueellista liikkuvuutta edistävät toimet ovat myös osa kohtaanto-ongelman ratkaisua. Lisäksi vahvistetaan kansainvälisten osaajien houkutte-
lua Suomeen osana valtioneuvoston yhteistä Talent Boost -toimintaohjelmaa ja Invest In -toimintaa. Tämä on avaintekijä myös siinä, että alueille saadaan kasvua. Joustavuuden lisääminen palvelujen tuottamisessa, esimerkiksi palveluntuottajille rahoitusta asiakkaiden tarvitsemien monimuotoisten palvelujen hankintaan, voi olla hyvä oppi myös Suomessa kokeiltavaksi.

Kasvupalveluallianssi

Kasvupalveluallianssi on sopimuksellinen yhteistoimintamalli, jota voidaan käyttää kasvupalvelujen tuottamisessa maakunnissa. Alueiden kehittämisestä ja kasvupalveluista annetun lain (HE) perustelujen mukaan maakunta ja kunta voisivat sopia, miltä osin maakunnan omaa kasvupalvelutuotantoa ja kuntien omaa elinvoimapalvelujen tuotantoa otettaisiin mukaan allianssissa järjestettäväksi. Allianssihankkeen osapuolina olisivat maakunta, kunnat sekä yksityiset ja kolmannen sektorin palvelun tuottajat, jotka suunnittelisivat ja toteuttaisivat hankkeen yhdessä.

Allianssi on yksi tapa huolehtia tästä yhteensovittamisesta maakuntatasolla. Työ- ja elinkeinoministeriö voi ennen maakuntaauudistusta tukea maakuntien ja kuntien allianssiyhteistyön rakentamista ohjaamalla nykyisiä maakunnan toimijoita allianssisopimuskumppanuuteen etsimällä alueita ja aloja, joilla toimeenpanon hankkeistamista voidaan pilotoida. Myöhemmin maakuntauudistuksen toteuduttua ministeriön tehtävänä on huolehtia siitä, että lainsäädäntö ei aiheuta turhaa kitkaa mallin käytössä.

Alueellisten ekosysteemien kehittäminen

Alueelliset ja paikalliset ekosysteemit syntyvät alueellisista verkostoitumis- ja yhteistyötarpeista ja laajetessaan voivat muodostaa aluerajat ylittäviä kasvukäytäviä, mutta myös hajautuneet ja globaalisti toimivat ekosysteemit ovat mahdollisia. Valtion tehtävänä ekosysteemien kehittämisessä on mahdollistajan, kannustajan ja yhteistyökumppanin rooli.

Työ- ja elinkeinoministeriön tehtävänä on edistää ja helpottaa erityisesti yritysten liittymistä globaaleihin ekosysteemeihin. Maakuntien strategiset valinnat ja vahvuudet vaikuttavat siihen, mitä ilmiöpohjaisia ekosysteemejä valtio tukee alueilla. Valtakunnallisten kasvupalvelujen TF-verkoston toimijat auttavat

yritysten pääsyä mukaan globaaleihin ekosysteemeihin. Kysymys on valtion, maakuntien, kaupunkien ja yritysten välisestä jatkuvasta vuoropuhelusta. Biotalous, cleantech, kiertotalous, hyvinvointi ja terveys, matkailu ja niitä tukeva digitalisaatio – näiden alojen ekosysteemihankkeita TEM-hallinto toteuttaa nykyisin suurimpien kaupunkien ja maakuntien kanssa sovitulla ohjelmalla ja toimintamallilla. Palvelumarkkinat ja muu aineeton arvonluonti vahvistuvat tulevaisuuden ekosysteemeissä.

”Palvelumarkkinat ja aineeton arvonluonti vahvistuvat tulevaisuuden ekosysteemeissä.”

Edistämme kasvupalvelumarkkinoiden rakentumista

Kilpailullisten, kestävien markkinoiden rakentuminen on uudistuksen kriittinen menestystekijä. Uudella kilpailulliseen tuotantoon ja asiakkaan valinnanvapauteen perustuvalla palvelurakenteella parannetaan palvelujen vaikuttavuutta, synnytetään uusia palveluinnovaatioita ja vahvistetaan palvelumarkkinoita. Markkinoiden kehittyminen vie vuosia ja riippuu myös maakunnan tekemistä ratkaisuista markkinoiden ohjaamisessa. Julkinen sektori ei yksin selviä kaikista globalisaation tuomista muutoksista ja osaamisen uusista haasteista. Erityisesti palvelumarkkinoiden arvonluontiverkoston kehitys on merkityksellistä koko yrityssektorille. Vientimarkkinat on keskeistä talouden kasvulle, mutta myös toimivat kotimarkkinat ovat edellytys sille, että hyvinvointiyhteiskuntaa voidaan kehittää ja rakentaa uutta. Tässä turhan sääntelyn ja muiden kilpailun esteiden purkamisen on avainasemassa ja ministeriön tehtävänä on vaikuttaa EU-lainsäädäntöön (katso edellä kappale 5). Maakunnat edistävät jatkossa omilla ja yhteisillä toimenpiteillään markkinoiden rakentumista. Keinoina ovat esimerkiksi kokeilut, säännöllinen vuoropuhelu palvelujen järjestäjien ja tuottajien sekä alueiden ja sidosryhmien kanssa.

Kasvupalvelujen palvelumarkkinat ovat toistaiseksi varsin ohuet – potentiaalisia kasvupalvelutuottajia arvioidaan olevan maassamme n. 10 000¹. Kilpailulliseen tuotantomalliin siirtyminen edellyttää päivitettyä tietoa palvelumarkkinoista. Työ- ja elinkeinoministeriö arvioi keväällä 2018 käynnistyvässä selvityksessään Suomen palvelumarkkinoiden tilannetta tulevien kasvupalvelujen näkökulmasta sekä palveluntarjoajien mahdollisuuksia tarjota uudenlaisia palvelukonsepteja. Erityisesti huomiota kiinnitetään mm. mikro- ja pk-yritysten toimintaedellytysten varmistamiseen tulevissa kasvupalveluissa.

”Julkisella vallalla säilyy vastuu yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamisessa.”

Kasvupalvelumarkkinoiden rakentumista pilotoidaan ennen maankuntauudistuksen alkua. Kilpailullisia kasvupalveluhankkeita valmistellaan käynnistyviksi vuosina 2018–2019. Hankkeet sovitetaan alueiden tarpeisiin. Ne voivat sisältää ostopalvelujen, henkilöstön yrittäjyyden tai hallinnon nykyisten tehtävien yhtiöittämisen toimenpiteitä.

Julkisten palvelujen uudistamisessa markkinoiden vahvempi hyödyntäminen on tulevaisuuden keskeinen ajuri. Julkisen vallan – valtion, maakuntien ja kuntien – roolin on muututtava palvelujen tuottajasta markkinoiden toiminnan mahdollistajaksi. Julkisella vallalla säilyy vastuu yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamisessa. Markkinat ovat tavoitteiden toteuttamisessa jatkossa keskeinen kumppani, niille on annettava yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaamisessa tilaa uusien ratkaisujen kehittämiseksi. Palveluja hankitaan yhä enemmän tulos- ja vaikutusperusteisesti yksityisiltä palveluntuottajilta tai muilta kumppanuusverkostoilta tavoitteena tarjota asiakkaille organisaatioriippumattomasti asiakkaiden tar-

1. Owl Group (2017): Markkinavuoropuhelu kasvupalvelujen tueksi. Työ- ja elinkeinoministeriö.

peisiin sovitettuja palvelukokonaisuuksia. Palvelun laatua mitataan lopputuloksen eli esimerkiksi työnhakijan työllistymisen tai yrityksen liiketalouden menestymisen näkökulmasta, ei yksittäisten palvelusuoritteiden määrien kautta. Teknologia ja data mahdollistavat sekä uuden liiketoiminnan ja markkinoiden syntyminen, että markkinoiden tehokkaan ohjauksen poliittisten tavoitteiden ja kansantalouden hyväksi.

Myös palvelujen käyttäjien tarpeet ja vaatimuksen julkisten palvelujen laadun ja yksilöllisemmän sisällön suhteen kasvavat. Palvelujen käyttäjät haluavat myös kasvavasti osallistua itse palvelujensa tuottamiseen. Vaatimukset siirtymisestä sektorikohtaisista palveluista kokonaisvaltaisempiin asiakkaiden tarpeista vastaaviin ilmiöpohjaisiin palvelukokonaisuuksiin kasvavat. Digitalisaatio mahdollistaa uudenlaisia palveluratkaisuja ja palvelutuottajaverkostoja.

Jäsennämme kaupunkien roolia kasvun moottoreina

Maakuntavetoisesta aluekehittämisjärjestelmästä huolimatta ministeriön ja kaupunkien välistä vuoropuhelua tulee myös tiivistää. Kaupungit ovat käytännössä keskeisiä Kestävän kasvun agendan toteuttajia. Niiden monipuoliset innovaatioympäristöt luovat korkean jalostusasteen tuotantoa ja työpaikkoja, kaupungeissa on monin paikoin voimakas startup-kulttuuri, joka luo innovaatioita ja uudistaa taloutta. Laajemmin katsoen kaupungit kytkevät Suomen tärkeisiin, kansainvälisiin arvoverkkoihin (kts. kappale 6 edellä).

Monikulttuuriset kaupungit luovat usein kasvualustaa innovatiivisen ja luovan taloudellisen ja muun toiminnan kehittymiselle. Lisäksi maahanmuuttajat tuovat mukanaan uusia toimintatapoja sekä kansainvälisiä osaamisverkostoja ja pääomaa sekä monipuolistavat suomalaista kielivarantoa.

Kaupunkien strateginen rooli – erityisesti suurten kaupunkien rooli – osana kansallista kestävän kasvun politiikan toimeenpanoa on selkiinnyttävä. Kasvupolitiikan tavoitetta voidaan toiminnallistaa yhteisissä kasvusopimuksissa. Valtion ja suurten kaupunkiseutujen välisillä kasvusopimuksilla kannustetaan kaupunkeja tekemään strategisia valintoja kaupunkikehittämisessä ja elinkeinon vahvistamisessa ja kootaan yhteen resursseja näiden valittujen kärkien kehittämiseksi. Jatkossa kansallisten kasvuohjelmien ja sopimusten kytkeminen kaupunkien ja maakuntien vahvuuksiin ja tunnistettuihin erikoistumisaloihin on varmistettava. Ekosysteemiajattelu ja kumppanuuteen perustuva toimintamalli on juurrutettava toimintaan.

Valmisteilla on jo uusi kaupunkipoliittinen ohjelma vuosille 2018–2022, joka kokoaa valtion ja erityisesti suurimpien kaupunkien kumppanuuteen perustuvaan yhteistyöhön liittyvät tavoitteet, suunnitelmat ja toimenpiteet. Keskeisiä ratkaistavia asioita ovat mm. valtion ja kaupunkien välisen kumppanuuden malli ja kaupunkipolitiikan keskeiset sisältötavoitteet, kaupunkipoliittinen kehittämisrahoitus, kaupunkien verkostoyhteistyötä ja osaamisen laajentamista tukeva toimintatapa ja metropolialueen ja valtion kumppanuuspolitiikka. Kaupunkien tutkimus- ja innovaatioyhteistyöstä ministeriön ja Business Finlandin kanssa katso myös edellä kappale 6.

Monimuotoinen alue- ja kaupunkipolitiikka tarkoittaa erilaisten alueiden huomioon ottamista aluepolitiikassa. Tunnistamalla erilaisten alueiden vahvuudet voidaan niiden potentiaali ja yhteistyömahdollisuudet hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla. Hyvin perustellut investoinnit ja infrastruktuurihankkeet edistävät kasvua. Kokonaisvaltainen investointistrategia juuri talouskasvun näkökulmasta kuitenkin vielä puuttuu. Esimerkiksi Tallinna-tunneli ja Jäämeren rata ovat olleet julkisuudessa tällaisista suurista hankkeista. Pohjoisten, arktisten alueiden yhteistyön tärkeys on kasvanut globaalien geopolitiikan muutoksessa.

Kun maakuntien talouden kasvu perustuu tulevaisuudessa entistä enemmän erilaisten ekosysteemien toimintaan, ministeriön tulee löytää uusia tapoja käydä keskustelua alueiden toimijoiden – myös kansalaisten – kanssa. Suomessakin suurimmissa kaupungeissa on syntynyt ja laajenee kaupunkiaktivismi, ns. neljännen sektorin toiminta. Tutkijoiden mukaan meneillään olevan yhteiskunnallisen murroksen hallinnoinnissa ei riitä, että kansalaisia palvellaan käyttäjälähtöisesti ja osallistetaan hallinnon toimiin demokraattisesti, vaan päinvastoin hallinnon tulee myös osallistua rakentavasti syntyneiden kansalaisverkostojen toimintaan. Julkisen hallinnon tulee oppia yhdessä kansalaisyhteiskunnan kanssa ratkaisemaan merkittäviä kestävän talouden kehityksen ongelmia ja kehittää yhteiskuntaa. Mikä on julkisen vallan rooli tilanteessa, jossa kansalaiset pystyvät keskenään toimimaan ja omaksuma nopeammin maailmalta tulevia virtauksia? Uusien teknologioiden kehitys on nostanut esiin myös eettisen keskustelun tarpeen.

Toteutamme poikkihallinnollisen yrittäjyysstrategian

Vahvistamme yrittäjyden edistämisen tavoitteellisuutta laatimalla hallituskausien yli vuoteen 2028 ulottuvan, hyvinvointia ja talouden kestävää kasvua tukevan poikkihallinnollisen yrittäjyysstrategian. Strategia valmistuu vuoden 2018 loppupuolella. Kytkemme strategian laajemmin elinkeinopolitiikan ja työmarkkinanäkemyksen kokonaisuuteen. Luomme strategialle selvät, kunnianhimoiset sekä vaikuttavat ja mitattavissa olevat tavoitteet.

Huomioimme strategiassa erityisesti työn ja yrittäjyden uudet muodot, rakenteiden muutosten välttämättömyyden, riskinotamiseen kannustamisen, paremman sääntelyn sekä yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintaa tukevan osaamisen vahvistamisen. Panostamme tehokkaaseen täytäntöönpanoon ja yli hallituskausien ulottuvaan, poikkihallinnolliseen toimintatapaan.

Energiamurroksen mahdollisuudet

Tavoitteemme on hyödyntää energiamurroksen
mahdollisuudet kaupallisesti.

Energiamurroksen taustalla on tarve vähentää kasvihuonekaasupäästöjä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Päästöjen vähentäminen edellyttää fossiilisten polttoainoiden käytön vähentämistä sekä uusiutuvan ja päästöttömän energian osuuden kasvattamista.

”Energiamurrokseen liittyy kasvun mahdollisuuksia erityisesti kehittyvän energiateknologian ja uusien toimintamallien kautta.”

Energiamurrokseen liittyy kasvun mahdollisuuksia erityisesti kehittyvän energiateknologian ja uusien toimintamallien kautta. Kasvun generoimiseksi tarvitaan toimia kansallisten vahvuuksien hyödyntämiseksi, rahoituksen kehittämiseksi ja kansainvälistymisen edistämiseksi.

Suomen erityisosaaminen

Energia- ja vähähiiliteknologioilla tarkoitetaan puhtaan energian teknologioita ja erityisesti päästöjä vähentäviä teknologioita, jotka liittyvät energian tuotantoon ja käyttöön ml. energijärjestelmät. Kansainvälisen liiketoiminnan kehittämisen kannalta on perusteltua panostaa ensisijaisesti niihin osa-alueisiin, joissa Suomessa on erityistä osaamista tai potentiaalia kehittyä.

Suomi on edelläkävijä älykkään sähköjärjestelmän kehittämisessä. Kyse on vaihtelevan tuotannon ja kulutuksen yhdistämisestä kustannustehokkaalla tavalla. Älykkäissä sähköverkoissa kyse on sähkönkulutuksen älykkästä ohjauksesta, jotta tehotasapaino säilyisi. Älykkäät sähkömittarit mahdollistavat sähkönkulutuksen automaattisen ohjauksen.

Suomi on maailmanlaajuisesti tarkasteltuna yhdistetyn sähkön ja lämmön tuotannon (CHP) ja CHP-tekniikan käytön johtava maa. Suomessa valtaosa kaukolämmön tuotannosta perustuu lämmön ja sähkön yhteistuotantoon, joka on erittäin energiatehokasta ja Suomen oloihin sopivaa.

”Suomi on edelläkävijä älykkään sähköjärjestelmän kehittämisessä.”

Biopolttoaineiden osalta suomalaiset ovat edelläkävijöitä kehittyneiden liikennepolttoaineiden tuottajina ja kehittäjinä.

Ydinenergia-alalla suomalaista osaamista on kehitetty ydinturvallisuuden ja ydinjätehuollon aloilla. Esimerkiksi ydinjätehuollon osaamiselle löytyy pidemmällä aikavälillä potentiaalista kysyntää useista maista ympäri maailmaa.

Käytännön edistämistoimia

Pitkäjänteinen energia- ja ilmastopolitiikka on vahvuus Suomessa. Johdonmukainen kansallinen politiikka turvaa energian toimitusvarmuuden ja talouskasvun edellytykset. Suomessa energijärjestelmä perustuu kilpailullisiin markkinoihin. Energia- ja ilmastopolitiikka sisältää päästöjen vähentämistoimet, uusiutuvan energian käytön lisäämisen ja energiatehokkuustoimet. Lähtökohtana on päästövähennystoimien kustannustehokkuus ja teknologianeutraalisuus.

Kotimaisten referenssimarkkinoiden ja yhteistyöalustojen kehittämiseksi tarvitaan pitkäjänteistä ja johdonmukaista energia- ja ilmastopolitiikkaa. Tällainen toimintaympäristö lisää myös kiinnostusta kansainvälisten investointien suuntautumisesta Suomeen.

Energia- ja vähähiiliteknologian edistäminen edellyttää suunnitelmallista panostusta alan yritysten kansainvälistymiseen. Keskeistä

on painopisteiden määrittely sekä teknologioiden että vientimarkkinoiden osalta. Siinä on otettava huomioon teknologioiden globaalin kysynnän ja tarjonnan kehitys sekä energia- ja päästövähennyspolitiikkojen dynaaminen vaikutus. Suunnitelmallisuuteen sisältyy relevanttien ekosysteemien systemaattinen kehittäminen ja hyödyntäminen. Strategiatyötä johtaa TEM toimien yhdessä TEM-konsernin, yritysten ja tutkimuslaitosten sekä muun valtionhallinnon kanssa.

”Suomalaisten yritysten menestymiselle on tärkeää monipuolisten rahoitusmahdollisuuksien turvaaminen.”

Suomalaisten yritysten menestymiselle on tärkeää monipuolisten rahoitusmahdollisuuksien turvaaminen. Investointituet (TEM:n myöntämät energiatuet ja kärkihankeraha) mahdollistavat panostukset uusiin energiateknologioihin sekä uusiutuvan energian että energiatehokkuuden osalta. Ne mahdollistavat myös teknologiariskiä omaavien hankkeiden edistämisen. Business Finlandin kautta haettava innovaatorahoitus t&k&i-hankkeille mahdollistaa mm. ekosysteemien ja testialustojen kehittämisen. Uudella kehyskaudella 2019–2022 uuden teknologian ja innovaatioiden tuet ovat keskeisessä asemassa.

Rahoituksen turvaaminen t&k-työlle mahdollistaa mm. tulevaisuuden energiajärjestelmien tutkimuksen esimerkiksi VTT:ssä ja vahvan osallistumisen myös kansainväliseen tutkimusyhteistyöhön.

Kansainvälisiä markkinoita avaavat osaltaan erilaiset yhteistyöpuitteet. Yhteisymmärryspöytäkirjat, joissa on sovittu teknisluonteisista järjestelyistä ja mahdollisesti toimintatavoista, mutta jotka eivät sisällä oikeudellisesti sitovia velvoitteita, ovat yksi erittäin toimiva järjestely energia-alan kansainvälisen yhteistyön edistämiseksi. Usein tarpeellisiin valtion toimiin kuuluvat myös ministeriöiden tarjoamat arvovaltapalvelut. TEM:n ohella myös Business

Finland osallistuu kahdenväliseen yhteistyöhön. Suomen ulkomaanedustustoja tarvitaan yhteyksien luomiseen mm. Aasian kasvavilla markkinoilla.

”Suomi on mukana puhtaan energian kansainvälisessä yhteistyössä ja sen rinnalle syntyneessä Mission Innovation -aloitteessa.”

Eräät kansainväliset hallitusten väliset foorumit tuovat yhteen julkisen ja yksityisen sektorin. Ne luovat siten mahdollisuuksia myös suomalaisille yrityksille. Suomi on mukana puhtaan energian kansainvälisessä yhteistyössä (Clean Energy Ministerial eli CEM) ja sen rinnalle syntyneessä Mission Innovation -aloitteessa (MI). Näissä foorumeissa ovat käytännössä mukana kaikki G20-maat ja neljä Pohjoismaata. CEM:ssä on useita kaikille osapuolille avoimia yhteistyöaloitteita puhtaan energian alalla. MI-yhteistyöhön liittyneet maat ovat sitoutuneet kaksinkertaistamaan puhtaan teknologian tutkimus- ja kehitysrahoituksensa lähivuosina. MI:n Challengel (MIC) kattavat innovaatioyhteistyön seitsemällä alueella, mm. älykkäät verkot, kestävät biopolttoaineet sekä edullinen rakennusten lämmitys ja jäähdytys. Suomi osallistuu aktiivisesti Suomen kannalta keskeisiin aloitteisiin. Käytännön työtä koordinoidaan sekä TEM:ssä että Business Finlandissa.

EU-säädöksiin ja -politiikkoihin vaikuttaminen ja niiden hyödyntäminen on tärkeää suomalaisen energia- ja vähähiiliteknologian edistämiseksi ja kansainvälistämiseksi. Moniin EU-säädöksiin liittyy suora tai epäsuora teknologiaintressi. EU:lla on myös teknologiasuunnitelma ja tutkimusohjelmia, joihin sisältyy energia- ja vähähiiliteknologiaan liittyviä näkökulmia. Työhön osallistuu TEM:n lisäksi Business Finland. EU:n tutkimusohjelmia hyödyntävät mm. VTT ja GTK.

Suomen tuleva EU-puheenjohtajuus

Keskitymme EU-puheenjohtajuuskaudella muun muassa sisämarkkinoiden toimivuuteen sekä EU:n taloudellisiin ulkosuhteisiin.

Suomen tuleva EU-puheenjohtajuuskausi syksyllä 2019 tarjoaa erityisen mahdollisuuden vaikuttaa EU:n kehittymiseen tavalla, joka tukee kestävän kasvun agendan tavoitteita. Suomen puheenjohtajuuskausi syksyllä 2019 ajoittuu Euroopan parlamenttivaalien jälkeiseen tilanteeseen, jossa uutta komissiota ollaan muodostamassa. Suomella on tulevana puheenjohtajana mahdollisuus vaikuttaa ohjelman muodostumiseen ja täten koko EU:n talousagendan sisältöön seuraavalle viisivuotiskaudelle, edellyttäen, että meillä on tarjota näkemys EU:n kilpailukykyyn vaikuttavista tekijöistä ja että kykenemme rakentamaan koko EU:ta puhuttelevan tarinan.

”Onnistuminen digitaalisten sisämarkkinoiden luomisessa on avainasemassa.”

Kasvun kannalta on tärkeää tavoitella EU:n perussopimuksen mukaisesti tavaroiden, palveluiden, pääomien ja henkilöiden mahdollisimman vapaata liikkuvuutta. Suomen tulee toimia aktiivisesti sisämarkkinaprojektin uudistamiseksi. Markkinoiden toimintaan liittyviä esteitä sekä hyödyke-, palvelu ja pääomamarkkinoilla on saatava purettua. Sisämarkkinaprojektissa huomiota tulee kiinnittää erityisesti kiihtyvään digitalisaatioon. Onnistuminen digitaalisten sisämarkkinoiden luomisessa on avainasemassa eurooppalaisen alustatalouden ja sähköisen kaupankäynnin kehittymisen ja Euroopan globaalien menestymisen kannalta. Digitaalisten sisämarkkinoiden kehittämisessä Suomen tulee ajaa keinovalikoimaa, joka ei estä tai hidasta yritysten toimintaa digitaalisilla markkinoilla, jolle on luonteenomaista poikkeuksellinen dynaamisuus ja muutosten ennakoinnin vaikeus. Vain näin voidaan taata, että Eurooppa investointikohteena ja toimintaympäristönä kiinnostaa alustatalouden toimijoita. Osana keinovalikoimaan kuuluu myös kokeilutoiminnan lisääminen.

Kasvun näkökulmasta eurooppalaisten sisämarkkinoiden kehittämisessä tulee myös pyrkiä syventämään EU:n energiaunionia ja luoda kattava, toimiva ja yhdentynyt pääomamarkkinaunioni (PMU). Pääomamarkkinaunioni edistäisi kasvurahoitukseen tarvittavien pääomien tehokkaampaa allokoitumista ja markkinoiden kehittymistä tukevia aloitteita (esim. kestävä rahoitus).

”Kilpailukyky ja avoimuus taloudellisessa vaihdannassa kulkevat käsi kädessä.”

Huomiota tulee kohdistaa myös yhteiseen kauppapolitiikkaan. Huolimatta maailmankauppaan kohdistuvista ajankohtaisista haasteista, EU:n tulee pyrkiä myös jatkossa – ja proaktiivisesti – kehittämään maailmankauppaa avoimuuden ja sääntöpohjaisen kauppajärjestelmän pohjalta. Avoin kauppajärjestelmä mm. mahdollistaa yritysten osallistumisen globaaleihin arvoketjuihin, mikä on Suomen kaltaisen talouden menestykselle elinehto. Kauppajärjestelmän on myös tuettava tavoitetta siitä, että esim. digitaalinen yritystoiminta kykenee syntymään ja kasvamaan EU:ssa (eikä sen ulkopuolella). EU:n onkin kehityttävä aktiivisena toimija maailmankaupan vapauttamisessa. Ratkaisuja olisi haettava aktiivisesti ja ennakkoluulottomasti nimenomaan suurten kauppablokkien kanssa (mm. Yhdysvallat, Kiina ja Intia). Samalla aitojen eurooppalaisten (poliittisten) huolien huomioon ottaminen on tärkeää, mm. strategisten intressien turvaamisen ja yhtäläisten kilpailuedellytysten näkökulmasta.

Kilpailukyky ja avoimuus taloudellisessa vaihdannassa kulkevat käsi kädessä. Markkinoiden kehittämisen ja avaamisen ohella EU:n tulee panostaa uudistumiskyvyn mahdollistaviin osaamistekijöihin sen varmistamiseksi, että EU-taloudet menestyvät globaalissa toimintaympäristössä, kiihtyvän teknologisen (digitaalisuus, tekoälyn kehitys, jne.) muutoksen keskellä. Samalla tulee varmistaa, että toiminta on ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestävä.

Edelläkävijyys digitalisaation hyödyntämisen ja ympäristöllisesti kestävien ratkaisujen käyttöönotossa edellyttää tarkoituksenmukaisen sääntely-ympäristön lisäksi yhteisiä tutkimus- ja innovaatiopanostuksia sekä ekosysteemien kehittämistä. Digitalisaation mahdollisuuksien hyödyntämisessä kriittistä massaa omaavat avoimet, innovaatiolähtöiset, dataintensiiviset ja strategisesti johdetut eri alojen alustat ja ekosysteemit ovat ratkaisevia. Euroopan tason toimien fokuksessa tulee olla tekoäly, alustatalous, datan liikkuvuus sekä ihmisten uudet tiedot ja taidot. Ympäristöllisen kestävyuden takaamiseksi taas tarvitaan erilaisia bio-, kierto-, energia- ja ilmastopolitiikkaan liittyviä uudistuksia, joiden vaikutuksia tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti. Parhaimmillaan uudistukset tehostavat EU:n kilpailukykyä ja kasvua sekä tarjoavat uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Mm. kiertotalouden periaatteiden soveltaminen tulee muuttamaan perinteisiä tuotantotapoja, mutta tarjoaa myös mahdollisuuksia muutokseen sopeutuville yrityksille ja muille toimijoille.

”Tavoitteena tulisi olla kokonaisvaltaisesti arvonluonnin edistäminen Euroopassa.”

Keskeiseksi tavoitteeksi asetetaan ohjelmallinen ja ennakkollinen vaikuttamistyö, jolla pyritään identifioimaan EU:n kilpailukykyyn kehittämisen kannalta kriittiset toimenpiteet. EU:n makrovakausta ja EMU:n kehittäminen ovat keskeisiä EU:n talouspolitiikan elementtejä. Kilpailukykyyn liittyvässä vaikuttamistyössä keskitytään kuitenkin rakennepolitiikan kysymyksiin.

Vaikuttamistyössä tulisi löytää politiikkatason vastaus siihen, mitä toimenpiteitä EU tarvitsee keskipitkällä aikavälillä, jotta EU-taloudet menestyvät globaalissa toimintaympäristössä, kiihtyvän teknologisen (digitaalisuus, tekoälyn kehitys, jne.) muutoksen keskellä ja varmistaen, että toiminta on ympäristöllisesti kestävä. Tavoitteena tulisi jatkossa olla kokonaisvaltaisesti arvonluonnin edistäminen Euroopassa.

Liite 1: Keskeisten toimialojen uudistumisen näkymät

Suurten avainyritysten ja keskeisten toimialarakenteiden uudistuminen on kasvun elinehto. Merkittäviä yritysveltoisia uudistamiseen tähtääviä yhteenliittymiä ovat mm. DIMECC ja CLIC. Uudistumispyrkimyksiä on nähtävissä myös eräillä palvelualoilla. Uudistusdynamiiikan tuntemusta tarvitaan mm. innovaatiopolitiikan instrumenttien kehittämiseksi. Seuraavassa kuvataan lyhyesti toimialoittain uudistumisen näkymää ja tahtotilaa. Jatkossa tilannekuvaa toimialojen näkymistä on syytä tarkentaa.

- Metsäteollisuus on tavoittelemassa uudistumista muuntamalla tuotantolaitoksiaan monipuolisemmiksi biotuotetehtäiksi. CLIC toimii alan uudistamiseksi aktiivisesti. Julkinen valta voi asettaa kunnianhimoisen seuraavan sukupolven uudistumistavoitteen esimerkiksi digitaalisen biotalouden alan kehittämiseksi.
- Kone- ja metalliteollisuuden sekä sähkö- ja elektroniikkateollisuuden monialainen tuotantorakenne elää monitahoista murrosta. Kehitykseen sisältyy kansantalouden kannalta merkittäviä riskejä mutta samalla suuria mahdollisuuksia.
- Edelliseen kytkeytyy kiinteästi kuljetusvälineiteollisuus (meriteollisuus, autoteollisuus jne).
- Elektroniikkateollisuus ja suomalainen verkkoliiketoiminta ovat IoT- ja 5G-murroksen kannalta ydinteknologioita. DIMECC:n toiminta kokoaa kolmen edellä mainitun kehittämistoimintaa.
- Kemianteollisuuden mahdollisuudet öljynjalostuksen alalla linkittyvät energiamurrokseen. Julkisen vallan intressinä on paitsi energiahuollon turvaaminen, myös omavaraisuuden ja jalostusarvon kasvattaminen.
- Kemianteollisuus kemikaalien ja lääkekehityksen osalta ovat olleet kasvualoja. Kemianteollisuuden yhteistyö metsäteollisuuden kanssa vahvistaa biotaloutta.

- Terveystoimialojen, kuten lääke- ja bioteollisuuden sekä terveysteknologian ja digitaalisen terveyden toimijoiden kanssa jatketaan aktiivista vuoropuhelua terveysalan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kasvustrategiaa toimeenpantaessa ja uudistettaessa. Terveystiedon hyödyntämisen mahdollisuudet, digitalisaatio ja tekoäly sekä public-private-kumppanuudet ja yhteiskehittäminen pitävät sisälleen suuria kasvun mahdollisuuksia niin työllisyyden, viennin kuin investointien näkökulmasta. Suomella on mahdollisuus ottaa kokoaan suurempi osa alan tutkimus-, innovaatio- ja testaustoiminnasta vahvistamalla yhteistyötä yritysten, yliopistojen ja terveydenhuollon välillä.
- Kone- ja metalliteollisuuden, metsäteollisuuden, kemianteollisuuden, sähköteollisuuden aloilla on yhteen laskien merkittävää energia-alan osaamista ja yritystoimintaa, jotka ovat havainneet myös globaalin energiamurroksen mahdollisuudet.
- ICT-palveluiden toimiala nousee elektroniikkateollisuuden Nokia-shokin jälkeen. Alan arvonlisä on kasvussa.
- Palveluliiketoimintojen murros digitalisaation edetessä murtaa perinteisiä toimialoja. Keskipitkällä aikavälillä on tärkeää varmistaa, että Suomesta nousee globaalin tason toimijoita valituille suomalaisille vahvuusalueille.
- Talouden monipuolistamiseksi tuetaan uudistuvien välinein vahvuusalueiden ympärille syntyviä uusia kasvuekosysteemejä. Autonominen meriliikenne on yksi esimerkki.

Liite 2: Uudistumisen ja innovaatiotoiminnan tila

Taluskasvu perustuu valtaosin tuottavuuden kasvuun, jonka keskeinen lähde on innovaatiotoiminta. Suomen viime vuosien kehitysdynamiikka näyttäytyy innovaatiopolitiikan ja innovaatiojärjestelmän näkökulmista seuraavalta.

- *Yhteistyö* on heikentynyt: Kansallisen tason työkalut monenkeskisen yhteistyön edistämiseksi (elinkeinoelämä–tutkimusorganisaatiot–kolmas sektori–hallinto; PPP-perustaisuus) ovat oleellisilta osin kadonneet SHOKien osittaisen purkautumisen sekä Tekesin avustusvaltuuksien ja VTT:n valtionavun vähennyksien johdosta. Laajasti katsottuna yhteistyön määrä kuin myös yhteistyökyky ovat laskeutuneet 2010-luvulla. Suomen perinteinen vahvuus on kääntynyt heikkoudeksi.
- Ymmärrys *vahvuuksista* on heikentynyt: Alueellisesti jäsentynyt kokonaiskäsitelmä vahvuuksista (osaaminen, teknologiat, teemat), yhteistyöstä ja näiden tuloksellisuudesta on kadonnut INKA-ohjelman lakkauttamisen myötä. Korvaavaa kansallisen tason työkalua tai alustaa ei ole.
- Uudistamisen *rahoituksen* ja rahoituksen *vaikuttavuuden* puutteet: Tutkimuksen ja innovoinnin laatu ja edistyksellisyys tekee Suomesta kiinnostavan kumppanin. Elinkeinoelämässä t&k:n ja uusien teknologioiden avaamat innovointimahdollisuudet ovat jääneet liiaksi hyödyntämättä.

Yritykset ovat keskittyneet jo olemassa olevan liiketoiminnan ja tuotevalikoiman jatkokehittelyyn. T&k-menot ovat hiipuneet nopeasti. Menojen kehitys olisi saatava ennustettavalle ja lisäysperusteet huomioon ottavalle kasvu-uralle. Yritystuissa on siirryttävä painokkaasti uudistumista ja luovaa tuhoa edistäviin tukiin. TEM:n tulisi kannustaa Business Finlandia rohkeampaan etenemiseen uudistamistoimissa. Rahoituksessa on intensiivisemmin hyödynnettävä monia ulkomaisia lähteitä.

- Mielikuva Suomesta innovatiivisena ja paljon yhteistyötä tekevänä taloutena on osin harhainen. Suomen elinkeinoelämä ei ole mitenkään poikkeuksellisen innovatiivinen (33 % yrityksistä innovoi; EU-alueen 12. korkein luku). Suomessa huomattavasti pienempi osa yrityksistä tuo uusia tuotteita markkinoille kuin esim. Belgiassa, Tanskassa, Saksassa ja Sveitsissä. Suomalaisyritysten liikevaihdosta vain 11 % kumpusi uusista innovaatioista, mikä on hieman alle EU:n keskiarvon.

- Innovaatiotoimintaan liittyvässä vuorovaikutuksessa on tiivistettävää: suomalaisyritykset haluavat suhteellisen usein innovoida yksin. Yrityksistämme 38 % harjoittaa innovointiprosessin aikana yhteistyötä jonkun toisen organisaation kanssa. Eurooppalaisessa vertailussa 14 maalla yhteistyöintensiiviteetti oli Suomen tasolla tai korkeampi.
- Erityisesti pk-yritysten osuus uusia tuotteita lanseeranneista yrityksistä on Suomessa huomattavasti alhaisempi kuin eurooppalaisissa edelläkävijämaissa. Pk-yritysten osuus t&k-toiminnan menoista on myös merkittävästi OECD-maiden keskiarvoa alempi (22 % v. 2013, OECD-maiden ka. 35 %).
- Innovaatiojärjestelmää abstraktina konstruktiona ei voi uudistaa kokonaisuutena. Yhtä vähän voidaan ajatella, että jonkinlainen jämäkkä järjestelmän keskitetty kokonaisuohjaus tai -koordinointi olisi mahdollista. Tämä ei silti tarkoita, etteikö kokonaisuhallinnan kysymyksissä voitaisi päästä merkittäväällä tavalla eteenpäin, päinvastoin.

Liite 3: Kestävän kasvun agenda ja kestävän kehityksen toimintasuunnitelma

TEM on toimintaympäristön rakentaja, jonka tavoitteena on tuottavuus, kasvu, työllisyys ja hyvinvointi. TEM toteuttaa kestävästä kehityksestä hallituksen kestävästä kehityksen toimintasuunnitelman Agenda 2030:n tavoitteiden mukaisesti. TEM edistää yritysten jatkuvasti kehittyvään kilpailukykyyn perustuvaa kasvua, hiilineutraaliin talouteen siirtymistä, osaavan ja tasa-arvoisen työelämän rakentamista, sekä edistää kestävästä kehityksestä ratkaisujen markkinoille pääsyä globaalisti. TEM parantaa kestävästä kehityksestä tavoitteellisuutta, politiikkajohdonmukaisuutta ja johtamista yhteistyössä muiden hallinnonalojen ja sidosryhmien kanssa.

TEM integroi kestävästä kehityksestä politiikkasuunnitteluunsa ja johtamisjärjestelmäänsä. Kestävästä kasvun agenda ohjaa kestävästä kehityksestä toteuttamista TEM-konsernissa ja edistää hallinnonalan sitoutumista kestävästä kehityksestä. Kestävästä kasvun agenda on uusi politiikkasuunnittelun väline. Sen tarkoitus on myös toimia yhteisen tekemisen viitekehyksenä muiden hallinnonalojen sekä sidosryhmien suuntaan.

TEM kutsuu muita hallinnonaloja, sidosryhmiä sekä hallinnonalan toimijoita² mukaan edistämään uusien yhteiskuntasitoumusten syntymistä. Kestävästä kasvun agenda varmistaa myös, että kestävä kehitys toteutuu hallinnon uudistuksissa (Business Finland, kasvupalvelut).

2. TEM-konserniin kuuluu seitsemän keskusvirastoa, 15 ELY-keskusta, 15 TE-toimistoa, kuusi yhtiötä ja kolme rahastoa. Hallinnonalan virastoissa on henkilöstöä noin 8 000. Virastot: ELY-keskukset, TE-toimistot, Energiavirasto, Geologian tutkimuskeskus, Huoltovarmuuskeskus, Business Finland, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Patentti- ja rekisterihallitus, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes). Yhtiöt: BalticConnector Oy, Finnvera Oy, Tesi, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy, Terrafame Group Oy. Rahastot: Huoltovarmuusrahasto, Valtiontakuurahasto, Ydinjätehuoltorahasto.

Lyhyesti

Kestävä kasvu on Suomen hyvinvoinnin edellytys. Työ- ja elinkeinoministeriö sitoutuu johdonmukaisesti tukemaan kasvun edellytysten luomista. Kestävän kasvun agenda asettaa kasvupolitiikan toiminnalliset kärjet.

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet